

דברי הספד

וזיכרון

הספדים מהלוויה

הרב רא"ם הכהן, ראש ישיבת עתניאל

"ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו לפני ה'. ויאמר משה אל אהרון: הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד, וידום אהרון".

בליל שבת פרשת ויקרא דרשת אבי בבית הכנסת על מבנה ספר ויקרא, ולא ידעת שגם עליך דבר משה רבינו "בקרובי אקדש". אתמול, בזמן שבני דת השטן, היא האיסלאם, רצחו אותך על אם הדרך, בקשו ממני לדבר בגלי-צה"ל על כניסת כהן גדול לפני ולפנים, שאלו אותי מדוע כהן גדול בכניסה לקודש הקודשים ביום הקדוש לובש בגדי לבן פשוטים ללא פעמונים ולא נשמע קולו בבואו אל הקודש.

במקום לדבר לעם ישראל על כהן גדול ביום כיפור, אני עומד בחדש ניסן שאסור להספיד בו, אבל מותר להספיד חכם, הרוג מלכות בפניו שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו, ואני עומד ומספיד אותך.

אבי, אתה היית חכם שבגדיו היו לבנים כדברי שלמה "בכל עת יהיו בגדיך לבנים", בתורה ובמצוות ללא שום רבב.

בטהרת הלב.

בצניעות ובעדינות בעבודת ה'.

לא עבודת ה' של פעמונים, אלא עבודת ה' של בגדי לבן הייתה הדרך שלך. עבודת ה' של קול דממה דקה.

גם כאשר לימדת תלמידים למדת בצניעות ללא שום רבב של גאווה.

כולם זוכרים איך שמחת חתן וכלה בעמידה על שתי זרועותיך שהיו כשני ספרי תורה.

כהן גדול שלובש בגדי לבן מזה מדם הפר בקודש הקודשים. אתה אבי, שבגדיך היו לבנים, הייתה לך פשטות ושלמות, עז וענווה, לא הזית מדם הפר. אבל דמך נשפך כדם הפר, כדם רבן שמעון בן גמליאל, בקול דממה דקה. והארץ זועקת את בגדיך הלבנים הספוגים בדמך.

בחודש אלול הובלנו את אבי הי"ד ודפנה תבלח"א לחופה. כמה היה מתאים לכם להיכנס לחופה בחודש הסליחות והרחמים. כמה החופה הייתה טהורה. ועתה אנו מובילים את אבי לחופה הצדיקים בעולם הבא.

כהן גדול מכפר על ישראל והמקדש ולצורך הכפרה על עם ישראל כהן גדול זקוק לבית, ביתו זו אשתו.

אבי, אתה קרבן ציבור ונסתרים דרכי ה', וכנראה לפני כפרת עם ישראל היית זקוק לבנות בית ככהן גדול.

הגמרא במנחות ק"י אומרת :

לעולם זאת על ישראל - א"ר גידל אמר רב: זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן.

מביא תוספות את דברי המדרש - נשמותיהם של צדיקים.

בגמרא בראש השנה למדנו :

ואמר רבי יוחנן: אוי להם לאומות העולם שאין להם תקנה, שנאמר 'תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצים נחשת ותחת האבנים ברזל'. תחת רבי עקיבא וחביריו מאי מביאין? ועליהם הוא אומר 'ונקיתי דמם לא נקיתי'.

מורי ורבותי, אבי לא היה סתם תלמיד חכם, הוא היה מתלמידי חכמים שבארץ ישראל, כולו היה נועם ללא רבב של חובלים. כולו אהבה כולו רגישות. תחת אבי מה מביאים?

אבי, אתה נכנס בטהרה לישיבה של מעלה, לבית מדרשו של רבי עקיבא לשמוע דרשתו של רבי עקיבא בן יוסף מעניינו של יום.

אבל אבי, יש לך תפקיד במרומים. תעורר רחמי שמים לפני כסא הכבוד, שבגדיך הלבנים המוכתמים בדם יעוררו רחמים. ויאמר למשחית הרף. תהיה מליץ יושר לדפנה תבלח"א, להוריק, אחיך ואחיותיך וכל משפחתך וכל בית הישיבה, ותעמוד לפני כסא הכבוד.

ונתפלל שיבולע המוות לנצח ובא לציון גואל.

ואני חייב להוסיף דברים לקדוש ברוך הוא. ריבונו של עולם! היום, בשלש לפנות בוקר שאלה אותי דפנה מה הם הלכות אבלות, ושאלה אותי 'ומה יהיה עם ביעור חמץ'.

ריבונו של עולם! זה העם שיש לך! הוא עסוק בביעור חמץ! אולי הגיע הזמן שתבער את הרוע שאין לו מקום על פני האדמה.

הרב בני קלמנזון, ראש ישיבת עתניאל

“ויהי אחר הדברים האלה והא-לקים נסה את אבי ויאמר אליו אבי ויאמר הנני”

לפני שנים לקח הקב"ה אליו את הדמות הקדושה ביותר שהייתה אז בישיבה - את הרב עמי ה' יקום דמו.

גם כעת לקח הקב"ה אליו את אחת הדמויות הקדושות ביותר שהכרתי...

נדמה הקב"ה, שמעתניאל, מהישיבה, אתה לוקח רק את המובחר שבמובחר, רק את מי שאומר הנני.

התנחומא אומר שהנני לשון ענוה, לשון הקרבה.

וכשמת אבי הספידוהו הי חסיד הי עניו.

ישנם בעלי גאווה, ישנם אנשים שעובדים לייסד בהם מדת ענווה, וישנם אנשים שהם פשוט ענווים.

הרבי מקוצק אמר שכל הדברים צריכים להיות לשם שמים חוץ מענווה.

הקב"ה, קיימת באבי את מאמריך "מה מים מניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה".

הקב"ה בחר בהר סיני הנמוך והענוותן לתת בו את התורה, הקב"ה לא נתגלה בארז אלא בסנה. אבי היה סיני - רק התלמידים המבוגרים יודעים איזה תלמיד חכם היה אבי.

"שיר המעלות לדוד - ה' לא גבה לבי" - בשעה שמשחני שמואל, 'ולא רמו עיני' - כשהרגתי את גלית, 'ולא הלכתי בגדלות' - בשעה שהעליתי את הארון".

"ה' לא גבה לבי" - כשמינו אותי לרב עוזר לרב ותיק, 'ולא רמו עיני' - כשהפכתי להיות הרב הצעיר ביותר שהיה בישיבות ההסדר, 'ולא הלכתי בגדלות' - גם כשהעליתי את עצמי לשמים.

אבי, היו לך הרבה סיבות להיות גאה, ואיכשהו הקב"ה זיכה אותך בחוסר גאווה מוחלט.

ריבוננו של עולם, הרי הבטחת שדברי התורה יתקיימו במי שדעתו שפלה, ומדוע התורה הגדולה של אבי לא התקיימה!?

הקב"ה, אבי היה אחת ההוכחות הגדולות למה שכתבת בתפילין שלך, שהרי בתפילין שלך, הקב"ה, כתוב: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אבי היה אחת ההוכחות הטובות שלך. מדוע השלכת את התפילין שלך לארץ?!

מה אברך לו במה יבורך... נתת לו חן וקסם אישי, נתת לו עדינות וחכמה, נתת לו צדיקות, ונתת לו אשה צדיקה והשכינה הייתה ביניהם...

הבטחת שענויים יירשו ארץ, הבטחת שדברי התורה יתקיימו בענויים...

איה ההבטחות?

ההורים עלו לארץ, עבדו במסירות נפש וגדלו דור ישרים. הרבה ילדים - וכולם עובדי ה'. אתמול, האמא שאלה אותי במה היא חטאה. אם ההבטחות לא מתקיימות, אם האמא שואלת במה היא חטאה - זה חילול השם. על חילול השם נפרעים מיד!

הקב"ה, אנא גלה שכינתך, אנא פרע את החוב.

הקב"ה, רק אתה יכול להוכיח לה שהיא לא חטאה.

הרב יעקב נגן, ר"מ בישיבת עתניאל

כולנו שואלים את עצמנו, למה תמיד לוקחים את הכי טובים, ואבי היה מבין הכי טובים.
בתהילים נאמר:

מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו?
נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה.

זה אבי! נקי וטהור במעשיו ובמחשבותיו, אבי שעלה להר ה', למקום הקודש.
הייתי רוצה לספר כמה סיפורים על מידותיו של אבי.

כאשר היו לי ילדים חולים, הייתי מעביר את השיעור בבית. תינוק חולה צריך הרבה תשומת לב, וכאשר היה קשה להעביר את השיעור וגם להרגיע אותו, אבי היה לוקח את הילד ובאותו רגע שקט ושלווה היה שורה על הבית. כאשר אנשים זרים היו מנסים להחזיקם, הילדים שלי בכו גם כאשר הם היו בריאים, אבל בידיים של אבי הם קלטו את השקט והשלווה העמוקה שלו, ומצאו מנוח.

אבי ידע איך לעזור לאנשים. בביקורת נשק הראשונה שעברתי בעתניאל, ניסיוני לנקות את הרובה שלי עלה בתוהו. מבין כל האנשים שהיו שם, אבי שם לב למצוקתי. הוא ידע שהצעת עזרה הייתה מביכה אותי, ולכן הוא ניגש אלי וביקש "תן לי לראות". נתתי לו את הקנה "לראות" ואחר חצי שעה קבלתי אותו חזרה, נקי כמו חדש.

יש שמתלוננים שיותר מדי בציבור שלנו מדברים על איך להיות יותר חכם ולא איך להיות יותר טוב. כמה ימים לפני הרצח, ניגשתי לאבי ואמרתי לו שיש דבר שאני חייב להגיד לו, אבל הזהרתני אותו שזה יביך אותו. הוא חיך, ואמרתי לו מה שהיה בלבי. באותו זמן עלה דיון סוער בבית המדרש האם החיפוש הבלתי מתפשר לאמת, המלווה בחשיבה ביקורתית, פוגע בתמימות וביראת שמים. אמרתי לו "שאלה זו מטרידה אותי מאוד, אבל, אבי, כאשר אני חושב עליך, זה מניח את דעתי". אבי היה טוב וחכם. ביטוי לכך הוא שלאבי היה גם הכושר הלמדני להעביר שיעורי גמרא בעיון כר"מ בישיבת הסדר, שיעורים גדושים ברעיונות וחיזושים, וגם הסבלנות וענווה ללמד ילדים בפר"ח, בתלמוד תורה של עתניאל, ובהדרכה לבר מצווה.

אנחנו נמשיך תמיד לזכור אותך, אבי, ולחשוב עליך, לא רק משום שאנחנו אוהבים אותך, אלא משום שאתה הוא דמות שכולנו רוצים להידמות אליה.

דפנה סבאג

אבי יקר מה אתה רוצה שאגיד עליך? אבי, קום.

מה הוא מסר חיידך? מכל הדברים שהבעת...

אולי זה לא באמת אתה?

למה הלכת? אתמול שמענו על בחורה בת 23 שנהרגה בדרך ואמרתי לך שאיפשהו התמונה הזו קיימת אצלי, אבל לא אתה מופיע בתמונה. היא כמעט בגילי. אמרת תמיד שאני ילדה. חייכת, 'כולה בת 22'. ילדה לא עוזבים, אז למה עזבת אותי?

אבי, אתה צדיק. אתה צדיק בתשתית ובבניין: בענווה, באהבה, בעזרה שלך לכל אדם, בגדלות אישיותך, בלימוד התורה, ובקיומה.

גם כששמעת מאנשים על השקפות עולם שונות משלך או אפילו הפוכות שלך, אף פעם לא ביקרת. הקשבת. ואמרת את שיש לך להגיד. לא אהבת להטיף.

נתת לי את התקופה הכי יפה בחיים שלי. אני חושבת שמה שיותר מכל הקרנת זו אהבה.

אהבה לכל. אהבה לכל אחד בלי לשפוט. להיות לעולם אופטימי.

אתמול רצינו לנסוע לירושלים. לעשות קצת קניות, ולהנות. רציתי לבוא איתך אבל היית צריך להגיע לסדנה בירושלים, ולא הספקנו, לא היה זמן להתארגן. השארתי לך להחליט. שאלת אותי אם אני מסכימה שתלך. ואני עניתי שכן. לא רציתי שתהיה עצוב, אז אמרתי לך שזה בסדר. שאני אחכה לך. הסתכלת עלי במבט עצוב משהו, חשת. אמרת לי שאתה הולך. היה לך מבט של אין ברירה ואמרת אל תדאגי. אני אלך ואני אחזור טיק טק. לא תרגישי, לא תספיקי להתגעגע. הספקתי להתגעגע...

התקשרת אליי. תמיד התקשרת. משעה ארבע. לא רצית שאדאג. תמיד התקשרת להגיד איפה אתה. הגעת לקרית ארבע התקשרת אליי. הגעת לירושלים התקשרת אליי. דאגת. רצית לשאול אם הכל בסדר. 'דפנה, את מרגישה טוב'. 'אל תדאגי, אני אגיע'. 'דפנה אל תנקי יותר מדי. תלמדי קצת. ננקה יחד כשאחזור'. אבל ניקיתי הכל, למעלה. רציתי שכשתבוא שיהיה מסודר.

האוכל שלא הספיק להתבשל בצהריים חיכה לך, אך לא הגעת לטעום ממנו. דיברתי איתך בקרית ארבע. דיברתי איתך מירושלים. כל-כך צחקת. דיברת איתי ועם חברים שלך ואמרת לי 'תנחשי מה? יש לי טרמפ בהסעה ממוגנת ירי לאפרת'. כל-כך צחקת שחייכתי. שמחתי. כשהגעת לקרית

גולות יב - אשרי האיש

ארבע, התקשרת להגיד לי שאתה יוצא. אמרת לי: 'דפנה אני מתמגן ואני יוצא לדרך'. אמרתי לך טוב, אז עוד חצי שעה אתה תגיעי. אמרת 'לא, אפילו פחות'.

ודיברתי בטלפון ופתאום שמתי לב שהזמן עבר, לא שמעתי את הרכב ולא המחסנית שאתה פורק מחוץ לדלת, ואתה לא מתקשר. ותמיד התקשרת כדי שלא אדאג, במיוחד לאחר שלא רצית לעזוב אותי לבד. היה לנו כיף לעבוד ביחד לפסח. הכנתי לך לימונדה מהלימונים שנשארו במקרר, חייכת ואמרת שתזכור את זה. ואז אני מוצאת בתיק שחזר מירושלים, מתנה. קנית לי מתנה מסחטת לימון חשמלית. למה קנית לי אותה? הרי לא הבאת לי אותה. רק שלחת אותה עם התיק. אני לא רוצה את המתנה. אני רוצה אותך. אני לא רוצה את המתנה.

תמיד אמרת לי שאמא שלך אמרה שאם אתה אוהב, האהבה תחזור אליך כפליים. אני מקווה שהחזרתי לך. אני מקווה. אני יודעת שמאוד רצית לעבוד איתי. חיכיתי לך. למה לא באת?

כששאלו אותך נו, איך אתה מסתדר עם הבישול. אמרת - אני לא מתקרב לבישול. אשתי מבשלת ואני הפועל שלה. אני חותך, מדליק את הגז...

באת אליי ואמרת לי, 'את יודעת דפנה. אני נהנה להגיד שאני הפועל שלך'.

אמרת תמיד "דפנה - מה שאת רוצה נעשה, העיקר שתהיי מאושרת".

נתת לי למחרת החתונה תליון שכתוב עליו אושר, אבל האושר הוא לא בו. אתה הוא מקור האושר בשבילי. ממך יכולים ללמוד אנשים איך לשמח את נשותיהם. אבי אני לא מוכנה להיפרד ממך. אני רוצה להיות איתך.

תתפלל לקב"ה שירחם על כל עם ישראל.

הספדים מהשלושים

הרב בני קלמןזון, ראש ישיבת עתניאל

כשאנחנו פוגשים תמימות אצל ילד, אנחנו צובטים לו את הלחי וזה נורא כיף. כשאנחנו פוגשים אותה אצל מבוגר, אנחנו פשוט מרחמים, ומסובבים את האצבע ליד האוזן וממשיכים הלאה. זה כמעט הייתה התחושה שלי, כאשר אבי אמר לי, שהוא לא בטוח שהוא רוצה, להמשיך בהוראה בישיבה, כי הוא חושב אולי שהוא יותר מתאים להיות מורה ביסודי. אני, בתור אדם שיש מאחוריו את כל הרעלים שמריצים את האדם המודרני, האמביציות, השאפתנות, מלמלתי לעצמי איזו תמימות קדושה.

אחת הסיבות שהרב רא"ם ואני, פנינו לאבי ובקשנו ממנו להיות ר"ם צעיר, ר"ם עוזר, לפני שנתיים, הייתה בעיקר בגלל התמימות הקדושה הזאת. אמרנו שיש לפנינו איש שהוא אישיות מופת. בוא ניתן אותו כר"ם עזר, ויראו התלמידים דמות מופת כזאת ויושפעו. בחזון הוורוד ביותר שלנו לא חשבנו שהבחור הזה, שהיה צעיר הרמיי"ם הצעירים, יצליח כל-כך גם בתחום הלמדני, שלכאורה, רחוק מאוד מתמימות. ניסיתי בזמנים האחרונים לחשוב קצת על התמימות הזאת. מאיפה היא באה, ואיך היא כל כך מובילה להצלחות גדולות כל כך. ר' נפתלי מרופשיץ, שגא טפשים. הוא טען שהחסידות היא לא בשביל טפשים. מצד שני הוא גם שגא חכמים, הוא אהב תמימים. הוא אמר את האמרה הנפלאה הבאה, "גדולה התמימות מן החכמה, אבל כמה חכם צריך להיות כדי להיות תמים". מה זה התמימות הזאת שהיא כל כך גדולה מן החכמה. יש לנו שלוש תכונות, שצריך להתייחס אליהם, טפשות, חכמה ותמימות.

אם נעיין בדבר נגלה שהטפשות והחכמה הן ממש תאומות. הן קשורות זו בזו. מהצד השני, גדולה ונפלאה מהם היא התמימות. כיוון שלדאבוני, אני, בצד של החכמים אולי, או הטפשים אולי, אין אלא להגיד על אבי ועל העובדה שאבי נלקח מאיתנו, את מה שאמר משה, "הוא אשר דבר ה' בקרובי אקדש".

עכשיו שנסתלקו, אנחנו יודעים שהם גדולים יותר ממני וממך. מדוע? להבין דברים באמת זה לא להסתכל עליהם מבחוץ, בצורה אינטלקטואלית. כאשר אנחנו מסתכלים על דברים מבחוץ, איננו מחוברים אל דברים. ננסה להסביר לאדם מאוד מאוד אינטלקטואל, אבל עיוור, את היופי של הצבע הכחול, או את הרעננות של הצבע הירוק, הוא לא יבין שום דבר למרות היכולת האינטלקטואלית שלו. כי הוא מעולם לא התחבר לצבעים. כל התובנה שלנו בנויה על העובדה שהיינו בתוך דברים. חויינו אותם, ספגנו אותם, ועכשיו כשמדברים עליהם, אנחנו יודעים על מה

מדברים. הרבה פעמים גם הטפשות וגם האינטלקטואליות, זה תולדה של אנשים שלא מתחברים לדברים, שלא היו בתוך דברים, ולכן הם לא מבינים את הדברים לשעצמם.

החכם למעשה מוצא את עצמו מהר מאוד באותו מקום של הטפש. שניהם לא ממוקדים, שניהם לא נמצאים איפה שהם נמצאים, שניהם חסרי כיוון. לעומת זה התמים. התמים הוא אדם שמסתכל, ואיכשהו, מגיע לדרך הטובה. בשלמות הוא מתחבר לדברים, הוא קולט אותם, הולך ישר בדרך האמיתית והחכמה יותר.

כשאני חושב היום על אבי, יהודי שכבר היה ר"מ בישיבה גבוהה, והחליט שאולי יותר טוב ללמד ביסודי אני מבין מהי תמימות זו. אני יכול לסיום, להסתכל על אבי ולקנא. להסתכל על אבי ולחשוב שאני, עם הזקן, ועם העובדה שאני מלמד תורה במקום קדוש. ועם העובדה שהמקום הקדוש הזה משפיע עלי, ואני זוכה ב"ה להתקדם ולהתפתח בו, למדריגות האלה לא זכיתי להגיע. אני חשבתני בחודש האחרון, שאני כמעט מקנא. זה נשמע נורא, שר' אבי, פרח שנרצח כשעוד לא הספיק כלום, אני ששותף לכם כאן במקום הנפלא הזה בעתניאל, מוצא את עצמי בלילות, אוכל את הלב ומקנא באישיות הגדולה הזאת. מקווה מאוד להגיע לרמה שלה אבל בכלל לא בטוח שאני אצליח. שנהיה כולנו ראויים לדמות הגדולה הזאת שהייתה בקרבנו.

הרב רא"ם הכהן, ראש ישיבת עתניאל

אני זכיתי, בכאב גדול, להספיד את אבי בחודש האחרון הרבה פעמים. לפני תפילת מנחה אמרתי שכרגע מתחיל הספד שהוא לא בכי אלא הספד של "ספדי ביממא וגרסי בלילה" כמו שאומרת הגמרא בכתובות. לכן, אני רוצה להתעסק בקצרה, בתורה גדולה מאוד של אבי - שאותה אמר לפני שהוא נרצח.

אנחנו בישיבה לומדים בזמן קיץ בעיון את שבעת הפרקים הראשונים של מסכת יומא, את עבודת יום הכיפורים של הכהן הגדול. אבי, לפני פסח התכונן ללימוד וישב עם החברותא שלו, עם נתנאל, ולמדו את הפרשיה בתורה ואת המשניות. כשהם הגיעו לפרשת הקטורת אמר אבי, וביקשתי מנתנאל שיכתוב לי, ואני מצטט את הדברים של אבי הי"ד: "הקטורת היא טשטוש, ניסוך. כרטיס הכניסה אל הקודש הוא החבנה שאני לא מבין את א-לוקים".

ישבתי בבוקר כאשר אבי יצר לנו ענן קטורת גדול - קטורת זה קרבן ציבור. בסממני הקטורת יש גם את החלבנה, יש גם את פושעי ישראל. קטורת הוא קרבן ציבור וזוהי המדרגה הגבוהה ביותר של ההתקשרות. ישנו מדרש בשיר השירים (שיר השירים רבה, פרשה א, ג) ששואל על ענן הקטורת של יום הכיפורים "וכסה ענן הקטורת, הכיסוי הזה אין אנו יודעים מהו עד שבא דוד

ופירשו". מה זה הכיסוי הזה הוא שואל, "נשאת עון עמך כיסית, בכרמי עין גדי. בזכות התנאים שהתנתי לאברהם אביכם בין הבתרים שנאמר: ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לאמר, מדבר הכתוב באברהם. שנאמר אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחזה, ר' לוי בשם ר' חמא אמר הרהורי דברים היו שם, מי הרהר? אברהם הרהר". אברהם אבינו מהרהר, "ואמר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם כרת ברית עם נח שאין את מכלה זרעו מן העולם, עמדתי אני וסגלתי מעשים טובים לפניך", דחית את הברית של נח לכבוד הברית שלי של אברהם. "שמא יעמוד אדם אחר ויסגול מצוות ומעשים טובים יותר ממני ויידחה בריתו לבריתי". אברהם אבינו מוטרד, אולי הברית של הקב"ה עם אברהם תדחה מפני צדיק אחר. "אמר לו הקב"ה אל תירא אנכי מגן לך, מנח לא העמדתי מגינים וצדיקים, וממך אני מעמיד מגינים וצדיקים, ולא עוד אלא שבניך באים לידי עבירות ומעשים רעים, אני רואה איזה הוא אדם גדול שבהן שיכול לומר למדת הדין די ואני נוטלו וממשכנו בעדם, שנא' אשכול איש שהכל בו מקרא ומשנה תלמוד תוספתות ואגדות, הכופר שמכפר עונותיהם של ישראל, בכרמי עין גדי אני נוטלו וממשכנו בעדם".

אמרו קודמיי, נסתרים דרכי ה', אין ביכולת האדם להבין, כפי שאמר אבי. "בזאת יבא אהרן אל הקדש", כהן גדול נכנס בענן הקטורת, קטורת היא טשטוש, אני חוזר על דבריו, כרטיס הכניסה אל הקודש היא ההבנה שאני לא מבין. אבי, לצערינו הרב, עזר לנו מאוד להבין את ענן הקטורת. כשאברהם אבינו הולך לעקידה הוא רואה ענן קשור על ההר; בכל התנ"ך ממעמד הר סיני, תמיד הענן נמצא בדיבור הא-לוקי, מכיוון שאין לנו יכולת להבין אותו עד תום. ה' אמר לשכון בערפל. אברהם שואל את יצחק: האם אתה רואה את מה שאני רואה? ואומר לו יצחק, שהוא רואה, ואליעזר עבד אברהם והאחרים שם אינם רואים. אברהם אומר להם: "שבו לכם פה עם החמור" - מה החמור אינו רואה אף אתם אינכם רואים. אבל העקידה מלמדת אותנו שגם אברהם אינו רואה, וראיית אברהם נהפכת ליראה. מלאך ה' קורא לאברהם מן השמיים ואומר לו, אתה אינך רואה, גם יצחק אבינו - כהו עיניו מראות; אחרי העקידה אברהם חוזר אל החמורים ושולח את אליעזר למצוא אשה ליצחק, כי הוא מבין שהדרך היא לא דרך הראיה אלא דרך היראה.

כששרה הייתה בבית אברהם אבינו היה ענן קשור על ההר, כי שרה השלימה את היראה. כשאברהם קובר את שרה, כתוב עשר פעמים "חת" - מלשון יראה, כי אברהם היה צריך את השלמת היראה. הענן חוזר על האוהל כאשר רבקה שכיסתה את עצמה מפני יצחק נכנסת לאוהל, לאוהל של יצחק שכהו עיניו מראות.

אסיים במדרש שכאילו נכתב על אבי, וכאילו נכתב על התורה הזאת. אומר המדרש בבראשית רבה (בראשית רבה פרשה יג, יב) ובעוד מקומות: "ה' שמות נקראו לו, עב, אד, ענן, ונשיאים, חזיו". ומפרט המדרש, ואני אקרא רק שני דברים: "ענן, שהוא עושה הבריות ענוים אלו לאלו; נשיאים, שהוא עושה את הבריות נשיאים אלו על אלו". לכאורה, שני דברים מנוגדים; בחודש הזה תמהתי בין חברי איך מגיעים למידת הענווה של אבי; ביום האחרון נפתרה לי הבעייה. מי

שיש לו יראה מי שיודע שכרטיס הכניסה אל הקודש הוא ההבנה שאני לא מבין, ממילא הוא נעשה עניו אלו לאלו, אבל מי שהוא עניו אלו לאלו הוא מוכן גם שהשני יהיה נשיא עליו, ולכן, הענן נקרא גם נשיאים שהוא עושה את הבריות נשיאים אלו על אלו. אני חושב שכולנו, בעת האבלות על תלמידי רבי עקיבא שלא נהגו כבוד זה בזה, צריכים להיות ענווים, ולהיות, לכאורה, נשיאים אלו על אלו, מתוך ענווה שכל אחד מוכן שהשני יהיה נשיא עליו. הדרך להגיע לענווה כזאת היא באמת אותה ענווה מול ההשגחה הא-לוקית, שאני לא זכיתי להבינה, אבל אבי לימד אותי את סוד הקטורת - שנתפלל שתתגלה במהרה בימינו בכניסה אל הקודש פנימה. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

הרב שמואל אריאל, ר"מ בישיבת עתניאל

כשחשבתי מה לומר במקום הזה, בזמן הזה, עלה בדעתי מדרש שאני מאוד אוהב אותו, ומאוד מתחבר לי לדמות של אבי. הפסוק אומר (דברים ל', י"א - י"ד) "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הוּא מִמֶּנּוּ וְלֹא רָחֵק הוּא: לֹא בַשָּׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לְנֹוֹ הַשָּׁמַיִם וְיִקְחֶה לְנֹוֹ וְיִשְׁמַעֲנֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂהָ: וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר לְנֹוֹ אֶל עֵבֶר הַיָּם וְיִקְחֶה לְנֹוֹ וְיִשְׁמַעֲנֵנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂהָ: כִּי קְרוֹב אֲלֵיךָ הַקָּדוֹשׁ מְאֹד כְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ". המדרש מאריך בפרשיה זו, שהיא באמת פרשיה מאוד חזקה. לא בשמים היא, לא מעבר לים היא, כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו. יש במדרש הרבה פרשנויות לענין של "לא בשמים היא" אני אקרא פסקה אחת שכוללת שתי אמירות.

" ד"א כי המצוה וגו' לא בשמים היא - אמר להן משה, שלא תאמרו משה אחר עומד ומביא לנו תורה אחרת מן השמים, כבר אני מודיע אתכם לא בשמים היא, שלא נשתייר הימנה בשמים" דברים אלה מתאימים לפירוש, שמאוד שגור בפנינו, של "לא בשמים היא"; "לא בשמים היא" במובן שמופיע בסיפור הידוע על תנורו של עכנאי, שבו ר' אליעזר מביא אותות ומופתים כדי להוכיח את צדקת דרכו, ועומד ר' יהושע על רגליו ואומר: "לא בשמים היא" - התורה ירדה מן השמים לארץ, ולא נשתייר ממנה בשמים, במובן שאין עכשיו התגלות חדשה של תורה מלמעלה, מן השמים, אלא ההתגלות היא דרך תורה שבעל פה, דרך הכרעת חכמי כל דור ודור. המדרש כאן מדבר במובן הזה של "לא בשמים היא".

המדרש ממשך: "ד"א אמר רבי חנינא, היא וכל כלי אומנותה ניתנה: ענותותה, צדקה, וישרותה ומתן שכרה". ר' חנינא אומר, שלא מספיק לומר שהתורה ניתנה מן השמים, כיוון שעדיין יכול אדם לומר: בסדר, קיבלנו את כל התורה, אבל מי אנחנו, מה אנחנו, איך אנחנו מסוגלים להבין אותה? האם אנחנו מסוגלים באמת לפרש אותה, להבין אותה, לכוון לכוונתו של

נותן התורה? אומר ר' חנינא: "היא וכל כלי אומנותה ניתנה". התורה ניתנה לא רק כספר, אלא יחד עם כלי אומנותה; כל הכלים הנצרכים להבנת התורה, להגיע באמת לעומק הבנתה, ניתנו יחד איתה. זה הבסיס לאמירה של ר' יהושע, "לא בשמים היא" - חכמי תורה שבעל פה יכולים וחייבים לפרש את התורה כפי דעתם. הקב"ה לא רק נתן לנו תורה, אלא גם חיי עולם נטע בתוכנו. הקב"ה נטע בתוך האדם, בתוך ישראל, את האפשרות ללמוד תורה, את כל התכונות והכלים המידותיים שנוקקים כדי ללמוד תורה.

במובן הזה, ר' חנינא מחבר לנו את המובן הדרשני הזה של "לא בשמים היא", של ר' יהושע שעומד ואומר שהתורה ניתנה משמים לארץ ועכשיו היא בידי חכמי תורה שבעל פה, עם המובן הפשוט. הרי פשט הפסוקים אומר, שאל תחשוב שהתורה היא רחוקה, בשמים - התורה קרובה אליך ואתה יכול להגות בה. אל תגיד שזה בלתי אפשרי - זה אפשרי ואפשרי. ר' חנינא מחבר את שתי המשמעויות, המשמעות הפשוטית והמשמעות המדרשית. הוא מסביר את הסיבה שבגללה יש לנו את הסמכות לפרש את התורה - כיוון שבאמת היא קרובה אלינו ובידינו הדבר. הדבר בידינו, כי התורה לא רק ניתנה מצד עצמה, אלא ניתנה עם כלי אומנותה. יש בתוכנו את התכונות שמאפשרות לנו ללמוד את התורה. ומה הן אותן תכונות, מה הם אותם כלי אומנות? הוא מפרט: ענותנותה, וצדקה, וישרותה, ומתן שכרה.

וכשאני קורא את הדברים הללו, ההרגשה שלי היא, שהמדרש מעלה את הדמות של אבי הי"ד, בצורה מאוד בהירה. ונתבונן יותר באותם "כלי אומנות".

לכאורה כלי האומנות הבסיסי ללמוד תורה זה חכמה, שכל, אינטלקט. אי אפשר ללמוד תורה בלי שכל. אבל את זה ר' חנינא לא מזכיר, זה דבר פשוט ומובן מאליו, ברור שטפש לא יכול ללמוד תורה. ברור שתורה היא חכמה והיא זקוקה לחכמה. ר' חנינא מדגיש דווקא את הצדדים הנוספים, כי עיסוק בתורה זה לא רק עיסוק אינטלקטואלי - הוא זקוק לכלי אומנות מידותיים, נפשיים, פנימיים, שמעבר ליכולת האינטלקטואלית.

הראשון זה הענווה, ענותנותה.

הבסיס הראשון כשניגשים לתורה, זה ענווה. זה הרצון, היכולת לקבל, יכולת לעמוד בפני מה שנותן התורה אומר לך, מה שהוא מעביר לך בכתב, ומה שמעבירים אליך חכמי תורה שבעל פה. עם רצון והפניה נפשית של קבלה; מי שבא בלי ענווה לא מסוגל לקבל כלום. כבר הרבה דיברו לפני, בהלוויה, בהספדים, ביום העיון שהיה בחול המועד, שנקודה שמאוד בלטה אצל אבי זה הענווה. כשהייתי בשבעה בבית של המשפחה, סיפרתי, שבאמת הזכרון שלי משיעור א', כשזכיתי ללמד את אבי, זה אדם שממש ישב בשקט לקבל; ישב בצמאון כמו איזה ילד שעומד על שפת הים ומנסה לשתות את הים. הוא באמת ככה יושב, שומע, שומע, כמעט לא פותח את הפה,

כמעט לא מדבר, באמת שומע ומקבל, ומקבל וסופג. גם בתקופה יותר מאוחרת, כשהיה לו הרבה מה להשמיע, כשהוא הרגיש כבר את היכולת להשמיע, אז באמת זה היה תמיד מתוך ענווה. כשהוא שאל שאלה בשיעור, כשדברנו על שאלה בהלכה וכדו', כשהוא העלה רעיון, זה תמיד היה עם כל כך הרבה נכונות לקבל ולשמוע. לא היה לו את הרצון דווקא להשמיע, ולומר קבלו דעתי וכדו'. זה "ענוותנותה".

"צדקה" - אפשר לפרש מלשון צדק, ואז זה מתקשר ל"ישרותה" שנפרש אותה להלן; ואפשר לפרש, וכך נראה לעניות דעתי, ש"צדקה" הוא מלשון צדקות. אי אפשר ללמוד תורה בתור עיסוק אינטלקטואלי, בלי יראת שמים. כל שחכמתו מרובה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת. זה באמת בלט אצל אבי, כמוכן. כל מי שהכיר אותו, ראה את יראת השמים, את ה"ללמוד ולשמור ולעשות ולקיים". לימוד תורה לא רק כעיסוק אינטלקטואלי, שמנסים להבין את הכתוב מתוך עמדה חיצונית, אלא כניסה פנימה במלוא מובן המילה.

"ישרותה". זה באמת דבר שמאוד בלט אצל אבי. היכולת ללמוד בישרות, מצדדים שונים. קודם כל, כשאתה עומד מול איזה מקור, לפרש אותו בצורה ישרה. לא לנסות להיכנס לכל מיני תירוצים דחוקים וכדו', אלא לראות את הדברים כפי שהם. וכן ישרות מצד השכל, מצד הסברה, היכולת שלא להגיד דברים עקומים, רק בשביל שיהיה לנו תירוץ, אלא להגיד את הדברים רק אם הם מתיישבים על הלב, מתיישבים עם הסברה הישרה. הישרות במובן הזה, עומדת במידה מסויימת בהנגדה והשלמה לתכונות הקודמות של הענווה והצדקות. יכול אדם לבוא מתוך ענווה מופרות, מתוך הרגשה של התבטלות גמורה, שלא נותנת מקום לעצמיות, שלא נותנת מקום לאדם לבטא את הצד שלו בתורה. אם מופיעה איזו סברה, אז הוא לא מנסה לעמת אותה עם השכל הישר שלו, אלא "כזה ראה וקדש". אם יש מקור שאם הוא יקרא אותו כפשוטו, אז זה ייצור קושי, הוא ינסה לקרוא אותו בצורה שתחליק את העניינים. הישרות לא פעם עומדת בהתמודדות עם הענווה והצדקות. אם אתה בפנים, אז לכאורה איך תהיה לך ישרות? - אתה כבר מחויב, אתה כבר כאילו תפסת עמדה, אתה לא ישר. ההתמודדות הזאת היא לא התמודדות פשוטה, כמו שכולנו יודעים. זו בעצם התמודדות שמובנית בתוך התורה שבעל פה - התורה שבעל פה יש בה צד של קבלה, וצד של חידוש. ובכל דור ודור יש לנו את ההתמודדות הזאת, של כמה אנחנו מתבטלים כלפי הצד של הקבלה, וכמה אנחנו מביאים לידי ביטוי את הצד הפנימי שלנו, ואומרים בישרות את מה שאנחנו מרגישים בדברים.

כמו שר' יעקב הזכיר בהלוויה - אצל אבי הייתה דוגמה מאוד מאוד יפה, של איזון מאוד עדין בין הדברים. לא תמימות פשטנית, שמשטיחה את הבעיות, משטיחה את הקשיים; ומצד שני, לא עמידה מבחוץ; אלא באמת תמימות וישרות, שהולכות בד בבד - ראייה נכוחה של הדברים, של המקורות, והסתכלות ובחינה שלהם מתוך השכל הישר, בלי להדחיק שום דבר, בלי לנסות

להחליק את הקשיים; ויחד עם זה באמת ענווה גדולה, והימצאות מליאה מבפנים, לא חלילה מבחוץ. אני חושב שזה מאוד בלט, האיזון הזה שהוא הגיע אליו.

בסוף אומר ר' חנינא, "מתן שכרה". לכאורה זה לא מובן - האם מתן השכר הוא חלק מכלי האומנות של התורה? מה הכוונה: "היא וכל כלי אומנותה ניתנה, ענותנותה, וצדקה, וישרותה, ומתן שכרה"? ועוד, האם מתן השכר הוא דבר שניתן?! לכאורה, מתן השכר נשאר בשמים, במה הוא ירד מהשמים לארץ? לעניות דעתי - אני מקווה שאני מכוון פה לפשטות המדרש - מתן השכר שמדובר פה, זה לא מתן השכר החיצוני שאדם זוכה לו על כך שלמד תורה, אלא מתן שכר אחר, שהוא חלק מכלי אומנותה של תורה. דהיינו: כאשר אדם לומד תורה בענווה, בצדקות, בישרות - הוא מתמלא בה, הוא נהיה לאיש אחר, הוא נהיה אדם בעל שיעור קומה אחר, הוא נהיה תלמיד חכם, הוא נהיה אדם מואר, אדם שיש לו תובנות אחרות על המציאות, על ההווה. זה הוא מתן השכר הפנימי, שהוא חלק מכלי אומנותה של תורה, כי מתן השכר הזה הוא בעצמו מקדם את האדם הלאה. כי כאשר האדם מתמלא, ומואר, הוא ממשיך ללמוד תורה, והתורה הזאת מאירה באור חדש. הלימוד ושכר הלימוד אחוזים זה בזה, צבת בצבת עשויה.

את זה ראינו אצל אבי, שבאמת במשך שנים לא רבות - לצערנו לא זכינו שהוא יהיה איתנו שנים רבות - הוא, בעמל גדול ומתוך כל אותן תכונות שתארנו, הגיע למעלה של תלמיד חכם, של אדם עם אור פנימי, עם תובנה פנימית על המציאות. הוא באמת לא היה מה שהוא היה לפני שנכנס לעולמה של תורה, לא כמו סתם אדם מבחוץ.

בהקשר הזה אני רוצה להביא גמרא נוספת, גמרא בברכות. הגמרא בברכות אומרת - "רבי יוחנן כי הוה מסיים ספרא דאיוב, אמר הכי: סוף אדם למות וכו', והכל למיתה הם עומדים. אשרי מי שגדל בתורה, ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, וגדל בשם טוב, ונפטר בשם טוב מן העולם. ועליו אמר שלמה 'טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו'". מה הקשר של דבר זה לספר איוב? מה העניין פה?

ספר איוב מציג את השאלה הקשה של צדיק ורע לו, רשע וטוב לו. ר' יוחנן למד את כל ספר איוב, הוא מגיע לסוף, ואומר, שבסופו של דבר לא נשארנו עם פתרון, לא נשארנו עם תשובה. רעי איוב, שניסו לתת תשובות במהלך הספר, תשובות לא ישרות, שניסו לעגל פינות כדי לתת את התשובות - בסוף הספר הקב"ה אומר להם: "לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב". לכו אל איוב, שעמד כל הזמן ביושר, ואמר "אני לא מבין את זה, ואני לא מוכן לקבל שום תירוץ" - לכו אליו, שהוא יתפלל עליכם, הוא באמת דיבר נכונה. ר' יוחנן מסיים את ספר איוב, ואומר, שבסופו של דבר נשארנו בלי פתרון, בסופו של דבר אין לנו פתרון. זה חסר טעם ותוחלת לנסות למצוא פתרונות של חוסר ישרות. בסופו של דבר, סוף אדם למות והכל למיתה הם עומדים, וזאת נקודה שגדולה מאיתנו, ולא נוכל להתמודד איתה. ר' יוחנן אומר, ששאלת המוות היא שאלה שאנחנו לא

יכולים להתמודד איתה, אבל השאלה איך האדם חי עד שהוא נפטר, היא שאלה הרבה יותר חשובה והרבה יותר משמעותית. מי שזוכה ובאמת גדל בתורה, ועמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, אז הוא מגיע לזה, ש"טוב שם משמן טוב ויום המוות מיום היוולדו". מה הכוונה? - אני חושב שר' יוחנן קורא את זה בצורה מאוד פשוטה - יום המוות של אדם כזה, הוא יותר מיום היוולדו. יש אנשים, שביום היוולדם היו צדיקים וטהורים, ואחרי זה, ביום מותם, היו במצב גרוע בהרבה. אדם שזוכה שהחיים שלו היו בעלי משמעות, בעלי תוכן פנימי, שגדל בתורה, ועמל בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו - הוא מגיע לזה שהוא מימש את יעודו. הוא הגיע לזה שטוב יום המוות מיום היוולדו, הגיע לזה שבאחרית ימיו הוא נמצא במדריגה הרבה יותר גבוהה מאשר כשהוא נכנס לעולם. ממילא, החיים היו בעלי משמעות, החיים היו שווי ערך, חיים שהיה שווה לחיות אותם. על הסוף אין לנו תשובה, אבל וודאי שאנחנו יכולים לומר על אבי היי"ד, שטוב יום המוות מיום היוולדו.

ונתפלל באמת שיבולע המוות לנצח, ונזכה באמת ליטול את המידות האלה, שאבי באמת ביטא אותם, של ענווה, צדקות וישרות, ולהגיע באמת למתן שכרה של תורה.

נפתלי ליברמן

אנו נמצאים עתה בין הפרשות "אחרי מות קדושים" ו"אמור". הצירוף הזה הפך לקלישאה בה משתמשים כדי לבטא את זה שאחרי שאדם נפטר, פתאום כולם מדברים בשבחו. אני מניח שכל הנוכחים פה חשים ביחס לאבי, שלגביו לא יהיו השבחים שנאמרים פה בגדר "אחרי מות קדושים אמור". כל ניסיון להיזכר באבי, כך אני חש, רק מחדד ומבליט את החלל העצום שנותר אחרי האסון הנורא שהתרחש.

אחרי מות. באופן אישי, קיבלתי את הטלפון הנוראי בשעות הלילה המאוחרות, הייתי אז במהלך הקניות לפסח, מצאתי את עצמי ממשיך את הקניות מוקף במאות אנשים, בלי אפשרות לבכות, בלי אפשרות לדבר עם מישהו. עד עכשיו כל כך ברורה לי התחושה, במשך כמה שעות, כשחשבתי וניסיתי לדלות זיכרונות, דבר שהיה כל כך לא טבעי, שמעתי כל הזמן את הקול, אותו קול שהיום פתאום הפך להיות משהו מיוחד, אבל הוא היה כל כך טבעי, הקול השמח שגם כשהיה עצבני וכועס היה נשמע כל כך שמח. זה הדבר שליווה אותי באותו לילה, ליווה אותי לפנות בוקר, כשניסיתי להבין איך אפשר ללכת לישון, ולדעת שאתה עומד לקום בבוקר ללוויה של חבר כל כך טוב, וליווה אותי בדרך ללוויה, ואחריה, ובפסח, ועכשיו. אבי שאומר "מה המצב, גברי?" בכזאת שמחה, ושתמיד אומר לי כמה הוא שמח שהתקשרתי גם אם זה שתי דקות לפני שבת

וממש אין אפשרות לדבר. וגם כשהצקתי שלוש פעמים ביום כדי שיעזור לי עם איזה סידור, הוא כל הזמן ציין שהוא מ-מ-ש שמח שהתקשרתי.

קדושים. ניסיתי לשבת ולהיזכר בסיטואציות שימחישו את ההנהגות של אבי, הרי זה כל כך ברור שניתן להעלות המון נקודות כאלה, אבל גיליתי שאני פשוט לא מצליח, אחרי שנים עם אבי, בבית המדרש, ביישוב, ובחדר מאוחר בלילה, אני פשוט לא מצליח להפוך את זה לסיפורים שאפשר לספר באזכרה. הרי אבי לא היה סיפורים, הוא פשוט היה אבי החבר שנמצא לידי...

אתמקד בכמה דברים קטנים שאני זוכר, שאולי יכולים להאיר טיפה מהעוצמה הזאת שכולנו מדברים עליה עכשיו. לפני בערך שנתיים, נפטר אביו של הטבח בישיבה. הטבח היה די חדש בישיבה, והחבריה בישיבה עוד לא הכירו אותו כל כך, בנוסף, העובדה שהשבעה הייתה בצפון, גרמה לכך שלא נסע אף אחד מהישיבה לניחום אבלים. אבי, שהיה באותו זמן בלחץ של לימודים למבחני הרבנות, התעקש ודחף שלא יכול להיות מצב שלא נוסעים לניחום אבלים, וכך הלך וארגן רכב, ולקח אותי ועוד שני חבריה צעירים יותר ונסענו למגדל העמק. זה היה אבי, שהיה כל כך מיוחד בבית המדרש. לבחורי ישיבה יש בדרך כלל מן מחיצה בינם לבין ה"בלבתיים". אבי היה שונה. הוא היה ממש קשור לחלק גדול מהאנשים בישוב. כשהלכתי איתו בישוב הוא היה מסתחבק עם כ-ו-ל-ם, ולא מן השפה ולחוץ, הוא באמת שמח לראות ולפטפט עם כל האנשים בישוב ובמועצה.

רבים דיברו על הענווה של אבי. אבל קשה לקלוט על איזה רמה מדובר. בדרך ללוויה סיפר לי חבר מהישיבה על השבת האחרונה של אבי. אבי ודפנה התארחו ביישוב החדש שהוקם לא רחוק מעתניאל - "מצפה אשתמוע". אותו חבר שהיה גם הוא במצפה באותה שבת, סיפר לי על כך שבעת "רעוווא דרעווין", בשבת בין השמשות, נשא אבי את דרשת שבת הגדול, כמי שהיה "הסמכות הרוחנית" באותה השבת. אבי, כך סופר לי, נשא את הדרשה, שעל פי המנהג נושא רב הקהילה, והחל לדון ולהתפלפל בהלכה. החבר שסיפר לי על הדבר, תיאר את הפתעתו, כולם אמנם הכירו את אבי מהישיבה, ובאופן טבעי, מרגישים החבריה המבוגרים שהרמ"ם הצעירים הרי בערך בגילם ומה כבר הם יודעים יותר מאתנו... אבל בדרך ללוויה אמר לי החבר שהוא פשוט נדהם מהרמה של דרשתו של אבי, הוא סיפר לי שאז קלט את הגדולה של אותו בחור שקט ונעים, של אבי.

אמור. אני רוצה לסיום להישאר במצפה אשתמוע. לפני שבוע וחצי הגענו, חבריו של אבי, אותם אלו שהיו איתו עד סוף שיעור ה', אותה חבורה שבה נפער חור עצום, שהורגש בכל מהלך השבת. הגענו למצפה אשתמוע כדי להיות, לראשונה מאז האסון שקרה לנו, ביחד, לדבר ולחשוב. בליל שבת ישבנו ל"עונג שבת" מוזר. עונג שבת שבו, במקום לשיר שירים ולומר "וורטיס" מפרשת

השבוע, כל אחד תיאר את תחושותיו בעקבות הרצח של אבי, ניסינו לחשוב על ההשלכות עלינו בכלל ועל כל אחד בפרט.

אני רוצה להציג כאן, בפני המשפחה והחברים שהתכנסו כאן, שאלה שעלתה באותו עונג שבת ולנסות לענות עליה, תשובה חלקית נורא, כי לא ניתן לענות...

שאלנו, איך, איך ניתן להמשיך? איך יכול להיות שאחרי דבר כל כך נורא שקורה לנו אנחנו ממשיכים בחיינו?

התשובה שהעלינו, שכפי שאמרתי היא וודאי חלקית וקטנה, הייתה שיש צורך לחפש ולנסות למצוא את הדרך להמשיך את החיים אחרת, לא להמשיך את החיים שהיו, לחשוב מה ניתן לשנות, השינוי יכול וצריך להיות בכל התחומים, במידות, בעבודת ה', ובחסכתלות שלנו על החיים. למעשה לאחר שכבר נקבעה השבת, הסתבר שיש בה גם דבר נוסף שהעסיק אותנו, חגיגת אירוסיהם של אחד מבני החבורה עם בחירת ליבו, אולי גם זה חלק מהתשובה...

הרב יעקב נגן, ר"מ בישיבת עתניאל

אני מרגיש שאחרי הרצח, כל אלה שהיו קשורים לאבי לא יכולים להישאר באותו מקום. אם כן, חלק של נתינת כבוד לאבי והאחריות כלפיו, גם אם זה קשה, היא למצוא דרך שתגרום לנו לעלות למעלה ולא לרדת למטה. הייתי רוצה לשתף אתכם עם דבר שמאוד השפיע עליי בחודש האחרון, אני גם יכול לדבר עבור מיכל, אשתי, שאנחנו מדברים על זה הרבה ביחד. אחת מהתחושות הקשות שעלו אחרי הרצח היא שמצד אחד כל כך קשה לבנות - כל כך הרבה שנים צריך האדם להכין, להכשיר, ולהשקיע בעצמו כדי לבנות לעצמו את החיים, וכל כך קל, לעומת זאת, להרוס את החיים. במשך ההתבוננות על תחושה זו, הרגשתי שהעמדה הזו של המציאות אינה נכונה. זה לא נכון להניח שכל חלק של החיים הוא רק הכנה ושלב לחלק הבא. בזמן ההלוויה, מתוך הדמעות, דפנה אמרה שהחצי שנה האחרונה שלה הייתה החצי שנה הכי נפלאה בחיים שלה, ואני בטוח שגם לאבי זו הייתה החצי שנה הכי נפלאה שלו. את החצי שנה הזאת, אף אחד לא יכול לקחת מהם. דבר זה מעלה מחשבה אחרת ביחס לחיים. כל תקופה וכל יום של החיים הוא לא רק שלב למשהו אחר, אלא כל יום הוא יעד לעצמו, כל יום הוא מימוש, כל יום הוא הישג. החיים הם לא דבר מובן מאליו, החיים הם ברכה מאת הקב"ה. אם מתחילים לחיות את החיים לא מתוך השאלה מה אני אעשה אם החיים שלי? מה אני אעשה בשנה הבאה?, אלא, מתוך תחושה שהדבר המרכזי בחיים שלי הוא שעכשיו התחיל לי יום חדש, איזה תוכן אני נותן ליום הזה? איך אני רוצה שהיום הזה ייראה? אני לא חושב על מחר ועל שנה הבאה, אלא אני חי

את היום, את המקום אשר בו אני נמצא עכשיו. אם אתה חושב ככה, אז ברור איך אתה רוצה לחיות את היום, אתה רוצה שהיום יהיה מלא שמחה, מלא אהבה, קדושה ודברים טובים; אתה לא רוצה שיהיה בו כעס ועצבות. לא יכול להיות שיהיה יום אחד "עאסל" ויום אחד "באסל"; היום זה היום שבו אני נמצא עכשיו. אז כל כך יותר קל לגדול בתוך הימים האלו, להיות שמח בתוך הימים האלו.

כשאני חושב על אבי באופן מופשט אני עצוב, אבל, כאשר אני סוגר את העיניים ומדמיין אותו, קשה לי להיות עצוב כי כל הזיכרונות שיש לי מאבי זה שטוב לו, שהוא מחייך. אני סוגר את העיניים ומרגיש שהוא מדבר אליי, ואני רואה אותו מחייך, שמח, טוב לו, ואני מרגיש שאצלו קיים היסוד שדברתי עליו קודם - לא היה אצלו יום "עאסל" יום "באסל", אלא כל יום היה טוב. באופן טבעי כך הוא היה חי את היום, חי את המקום שבו הוא נמצא. אם מישהו היה צריך עזרה הוא היה מיד עוזב את הכל, ניגש ועוזר לו. היכולת להחיות את היום נתנה כל כך הרבה תוכן, כל כך הרבה שמחה לכל הימים שלו. לא היה לאבי הרבה שנים אבל היה לו הרבה ימים. נראה לי שבסופו של דבר, מי שחי באופן מושלם את הימים, בסופו של דבר בונה את מכלול החיים.

שמענו מהרב בני היום, איך אבי הצליח להגיע להיות דמות מעוררת קנאה בשבילו. אבי היה דמות ללא ירידות ומשברים, אלא דמות שמלאה בכל-כך הרבה שמחת חיים, דמות מליאה טוב ותמימות. דרך חיים כזאת נותנת, בסופו של דבר, לא רק את הפרטים הרבים, של הרבה ימים טובים, הרבה ימים מלאים, אלא גם מכלול של חיים מלאים, וכך עולה דמות בשלה, שאנחנו חושבים עליה וזוכרים אותה ולומדים ממנה.

אליעזר משלוח

ברצוני לעמוד על שתי נקודות, הראשונה היא נקודה שכבר ציינתי בהלוויה, נושא הרצינות. כל מי שהכיר את אבי מיד ראה בו את הצד השמח של אישיותו, לאבי הייתה אישיות שמחה, אישיות עם נוכחות, גם אנשים שלא הכירו אותו זמן רב ציינו את הפן הזה באישיותו. בנוסף לפן הזה הייתה באבי רצינות גדולה, רצינות של אדם שמבין שהחיים הם עסק רציני וצריך לנצל אותם. חלק מהתקופה שלמדנו יחד בכפר הרוא"ה, היינו בכיתות מקבילות, הכיתה שבה אבי למד הייתה כיתה שהרב היה נוקשה יותר ודרש מתלמידיו דרישות שבכיתה שלי בכלל לא חשבנו עליהם. לאבי זה לא הפריע, להפך, הוא היה בגישה שאם אני כבר כאן אז צריך לנצל את הזמן ולהפיק ממנו את המירב. אותה תכונה באה לידי ביטוי גם בישיבה כאן בעתניאל, לאחר שהשתחררתי מהצבא, הרבה אחרי שאר החבר'ה מהשיעור שלי, אבי שהיה אתראי על לימודי

המכון מטעם הישיבה, ניגש אלי מיד והציע לי להצטרף ללימודים במכון אפילו שזה אמצע שנה. הוא בא ואמר לי: "תאמין לי כדאי לך, תנצל את ההזדמנות, תרוויח עוד שנה". אמרתי לו שעכשיו רק השתחררתי ואני לא ממחר, עוד חצי שנה לא תשנה שום דבר, והוא ענה לי: "תאמין לי לא תפסיד".

מתחת לכל צדדי השמחה, אבי לקח את החיים ברצינות, לא נתן להם לעבור סתם כך. כנראה שהנפש בפנים יודעת שהזמן קצר ויש כל כך הרבה להספיק, בבחינת "ליבא לפומיא לא גליא". אנשים, בדרך כלל, מסתובבים עם התחושה שהחיים עוד ארוכים, מה שלא נעשה היום נעשה מחר, יש זמן. מאבי אפשר ללמוד הרבה על ניצול זמן. שנה שעברה למדנו הלכות איסור והיתר, מי שראה את אבי באותה תקופה, ראה אדם שיושב שעות על גבי שעות חוזר ומשנן כל סימן וסעיף במה הוא עוסק, משנן מחלוקות ושיטות ראשונים. אבי היה מקליט את עצמו לומד ואז כשהיה בנסיעה או לפני השינה היה שומע את הקלטות וכך מרוויח עוד חזרה. זו הנקודה הראשונה שצריך ללמוד מאבי, להתייחס לחיים ולזמן ברצינות, לא לתת להם לעבור סתם כך.

נקודה שניה שרצייתי לגעת בה היא חוסר הסטיגמטיות שהייתה באבי. אני עצמי נתקלתי בתכונה זו בהזדמנויות רבות, וגם בשבעה שמעתי את אחת האחיות של אבי מדברת עליה. היא ניסחה את זה בצורה יפה מאוד, כשהיו וויכוחים איתו או חוסר הסכמה בנושאים מסוימים, אבי היה אומר "אל תנסי להתווכח, תאהבי, ברגע שתאהבי תביני, אם תאהבי מישהו בסוף גם תביני אותו". אני ראיתי את אותה נקודה בעיקר ביחס של אבי לרבנים. לאבי הייתה יכולת להתחבר לרבנים מכל הסוגים. בהתחלה הקשר של אבי עם הרב פרומן נראה לי כל כך לא הגיוני, לא מסתדר, אבל אחרי תקופת מה, זה היה ממש טבעי, היום אי אפשר להסתכל על זה אחרת. תקופה ארוכה להרבה אנשים הייתה ביקורת על הרב עובדיה יוסף בעקבות כל מיני התבטאויות שונות שקוממו חלק מהאנשים. אבי גם לא הבין והסכים עם הכל אבל הייתה לו הערכה והערצה לגדולתו של הרב עובדיה. הוא לא הרגיש צורך לתרץ, להסביר, להצטדק, במקום זאת הוא אמר אל תשפוט את האדם רק בגלל נקודה אחת ותגיד "זהו, אצלי הוא שרוף", תסתכל על המכלול השלם. אבי היה הולך לראות את שידורי הלווין של השיעור השבועי של הרב עובדיה אצל תושבים ביישוב, וניסה כמה פעמים למשוך אנשים לבוא איתו. הוא היה אומר "תבא, תשמע שיעור אחד, תראה כמה הוא גדול ואז תשנה את דעתך". אבי לא היה מוכן לקבל סטיגמות וניסה גם לשנות אותם אצל אנשים אחרים. אבי בעצמו, באישיותו והישגיו שבר לכמה אנשים כל מיני סטיגמות. היכולת לקבל אנשים שונים, להוציא מהם את הנקודה החיובית שלהם, בלי להכריע, לשפוט ולסווג. גם מה שלא מבינים - "תאהבי אותו ואז כבר תביני".

אלו שתי נקודות שמהכרותי עם אבי בלטו אצלו, ומהם אפשר ללמוד ולקחת לחיינו. בדרך כלל, כדי שאדם יסתכל על החיים בצורה כזו הוא צריך לעבור זעזוע, לכן "טוב ללכת אל בית אבל

מלכת אל בית משתה". לצערנו, הרבה פעמים, רק זעזועים מביאים אותנו להכרה בערך החיים ובערך הסובבים אותנו. אבי הצליח לחיות ככה באופן טבעי, הלוואי ונצליח ללמוד ממנו.

דוד עזריאל

אני רוצה לצטט פסקה מ"צו וזירוז" של האדמו"ר מפיאסצינא שאבי אמר לי כמה פעמים שהוא מאוד אוהב אותה: "נפש האדם אוהבת להתרגש, לא על שמחה לבדה רק גם סתם להתרגש אוהבת היא. אף להתרגש בעצב ובכ"י רוצה היא. אוהב האיש לראות מראות איומות, ולשמוע מעשיות נוראות עד כדי לבכות כדי להתרגש על ידן. חוק וצורך הנפש היא כשאר חקותי וצרכיותי". לכן רק האיש המשלים חקה זאת בעבודה ובהתרגשות התורה והתפילה, שומר נפשו. משא"כ מי שעבודת קדשו בלא התרגשות היא, (אז) או שתבקש לה הנפש התרגשיות אחרות זולות אף של עבירה להשלים חקה, או שסוף כל סוף תחלה אחת ממחלות הנפש, מחוסר אחת מצרכיותי". אני מרגיש שזה דבר שמאוד אפיין את החיים של אבי, איך הוא ידע להתרגש ולהתלהב מהדברים שהוא עשה. כמו שהאדמו"ר מפיאסצינא אומר, אבי גם לקח את ההתרגשות הזאת לתחום של עבודת ד': בתפילה ובתורה. ההתרגשות הזאת גרמה לו לחיות את חייו באינטנסיביות רבה; בעשרים וארבע וחצי שנותיו הוא חי כל כך הרבה.

דבר זה מתקשר אצלי לנקודה אחרת אצל אבי, וזאת האהבה. אבי, כך אני חושב, מאוד אהב לחיות את החיים; הדברים שהוא עשה היו מתוך אהבה, בדרך כלל. האהבה הגדולה שהוא אהב את אשתו, את משפחתו ואת חבריו התפשטה גם לחיים שלו עצמו, כך שהוא היה מלא בשמחת חיים ובאהבת חיים. אני זוכר מחשבה שהייתה לי כשאבי היה חי, חשבת שהסיבה שגרמה לאבי לאחר לפעמים בכל מיני סיטואציות, היא שהוא פשוט אהב את מה שהוא עושה עכשיו, והוא לא רצה לעבור לדבר הבא שהוא צריך לעשות, ולכן, הוא היה מגיע אליו באיחור. אני מקווה שנלמד כולנו מאבי את שמחת החיים שלו, לחיות את החיים באינטנסיביות ובאהבה.

יוחאי דמרי

את אבי הכרתי מתוך בית המדרש, הזיכרון הראשון ולצערי אף הזיכרון האחרון - התמונה האחרונה שלי מאבי הייתה בתוך בית המדרש. אבי הגבוה והתמיר משהו, היושב במקומו בין כתלי בית המדרש בענווה בצניעות ובביישנות - ממש כתלמיד חדש שזה עתה נכנס לתוך בית המדרש.

ומה לנו יותר משמעותי ויותר מסמל את מהות השקלא וטריא התלמודית והוויית בית המדרש יותר מתנורו של עכנאי, אותה סוגיא בה התווכחו ר' אליעזר וחכמים על דרך הלימוד ועל אופן הפסיקה. בית המדרש שרעש וגעש, התווכח והתפלמס, ולא יכול להגיע להכרעה סביב תנורו של עכנאי, ובאורח פלא נרתמים לעזרתו של ר' אליעזר שלושה מסייעים שלכל אחד יש משמעות משלו ולטעמי כל משמעות קשורה לאבי יותר מכל ומסמלת פן מיוחד באישיותו המקסימה.

ראשית - "אמת המים תוכיח" - אותה אמת מים הזורמת ומחיה במימיה עולם שלם, אותם מים הזורמים ממקום גבוה למקום נמוך, מסמלים את הענווה - הביישנות הטבעית, הפשטות שכל כך אפיינה את אבי. הקבלה של כל אחד ואחד. כשעמדנו ליד אבי כל אחד הרגיש שיש לו מקום ומקום רב. אבי תמיד פינה את מקומו כדי שאתה תוכל להרגיש נעים ונת, וכשהכל באופן טבעי ללא גינוני כבוד או הצטעצעות מיותרים.

החרוב, הסמל השני בתנורו של עכנאי מסמל את ההסתפקות במועט מחד, ואת המסירות מאידך. אותו קב חרובים של רבי חנינא בן דוסא שכל העולם ניזון ממנו, אותו חרוב צמח בפתחה של מערת רשב"י, וניזונו ממנו רשב"י ובנו רבי אלעזר במשך י"ג שנה.

אצל אבי הסתפקות במועט הייתה תכונה של ממש. כל דבר שעשית בעבורו או בשבילו הוא נתן לך תחושה של - "די הגזמת!" עשית בשבילי יותר מדאי. ומאידך המסירות - המסירות לכל מעשה ולכל משימה, כל דבר נלקח באופן רציני, יסודי, אחראי ומעשי.

אני זוכר ששבוע או שבועיים לפני שאבי נרצח, נכנסו אלינו בערב שבת אבי ודפנה שתבדל"א, שמחנו מאוד לקבל את שניהם ובקשנו מהם להסב עימנו לסעודה. לא, אמר לי אבי, ממש תודה אנחנו באמצע סעודת שבת, אבל קבלתי את הבקבוק יין הזה - מכיוון שאני לא שותה ואני יודע שכאן אתם אוהבים לשתות את זה אז באנו להביא לכם...!!!

מדהים! מה היה בוער לו להמתין יום להמתין יומים, להמתין לסוף הסעודה - לא! ברוך אומר ועושה. אם צריך לעשות משהו אפילו באמצע של משהו אחר, צריך לקום כאן ועכשיו, לגמור ולעשות.

גם ההכרעה על המגורים בעתניאל לוותה והוכרעה באותו להט של מסירות - מסירות עד כדי מסירות נפש של ממש. היום לאחר מותו של אבי, אני מבין קצת יותר על אותם לבטים, אבל כבר אז לאחר ארוסיו הוא סיפר לי כי הם מאוד מאוד מתלבטים האם לגור כאן או במקום אחר. אבל אצל אבי ההכרעה הייתה ברורה למרות הקשיים, למרות הנסיעות, למרות ההתנגדות, למרות כל הסיבות האפשריות הוא מכריע במסירות, מסירות נפש של ממש - כפשוטו...

והסמל השלישי הם כתלי בית המדרש. כתלי בית המדרש שנטו ליפול מסמל את אחד ממייח דברים שהתורה נקנית בהם, דיבוק חברים. כל מי שהיה במעגל הקרוב של אבי ובא במגע עם אבי הרגיש קרוב, חבר וידיד ותיק.

כשפניתי אליו לסדר לי חברותא לבני שהיה אז בכיתה א' חזר אלי לאחר מספר ימים ואמר לי שהוא ילמד איתו; כן, אבי שהיה אז ר"מ בישיבה יקדיש זמן לבני, שעדין לא ידע לחבר אות לאות, כדי ללמוד איתו חברותא. כן, יש לתת מקום ויש להתחבר גם אל ילד בן שש ולא רק אל תלמיד בשיעור א' או חברים מבוגרים אחרים.

שלושת הסמלים של תנורו של עכנאי מבטאים בעצם מסר ברור - מסר חד משמעי, תורה אינה בשמים!!!

אבי ביטא בכל תנועה, בכל מחשבה, בכל דיבור, הלכה למעשה, כי תורה אינה בשמים. תורתו של אבי היא תורת חיים - היא איננה נמצאת בשמים או בין דפי הגמרא בלבד, איננה נמצאת בין סעיפי השולחן ערוך או בשמיעת השיעורים או הפסקים של הרב עובדיה. אצל אבי כל שניה, כל רגע של חיים, של דיבור או של שיחה הייתה חיבור של תורת חיים - תורה הנמצאת בארץ. כאשר משה עלה למרום "לקחת מתנות" כדברי המדרש, שאלוהו מלאכי השרת- מה לילוד אישה ביננו? אכן בין המלאכים אין מקום לילוד אישה.

אבי הגיע בכ"ד שנותיו לשלמות של כ"ד ספרי הקדושה, לשלמות של מלאך ואולי לכן ביקש אותו ריבונו של עולם למתיבתא דרקייע, להתחבר אליו ולהתענג מנועם הליכותיו ואישיותו ממש באותו אופן שאנחנו נהננו ממנו.

היום כשאנו מציינים שלושים להרצחו אני סבור שכל אחד מאתנו צריך לקחת מאבי ולהדליק נר לזכרו. נר במובן, שיוביל ויאיר לנו את הדרך. נר זיכרון אישי מכל אותם מעשים, תכונות מדהימות ואישיות נפלאה.

הרצחו של אבי זה לא עניין פרטי לנו או למשפחתו. אבי הינו קרבן ציבור בתקופה של חבלי משיח לא פשוטה ולא ברורה, ודווקא ככזאת, אני מבקש להקריא לכם את הקטע הבא:

ידעו איפה צוררינו, לא תפחידו אותנו.

לא בחסדיכם נתנה לנו הארץ, ולא בזדון רימיתכם תשכלו אותה מאתנו.

לא תוכלו לנו.

בראשינו ננפץ את בריחי הברזל.

המוקשים החדשים אשר טמנתם לרגלינו, לא יכשילו אותנו.

הסכנה החדשה תעיר בנו את הכוחות הספונים,

תדליק את להט הקנאות הקדושה,

תדלה ממעמקי הנפש את ההתמכרות הגמורה,
תטוח את המפעל הגדול.
יהיו צוררינו אשר יהיו,
אם פראי השוד והאונס, או נציבי התרבות השולטת,
לא תכניעו אותנו.
קניתם לכם שם עולם בדברי הימים.
את זכר עמלק את מזימת אדריאנוס,
חרטתם את שמותיכם בדם ירושלים.
בשבילנו אתם אבק פורח,
שוט עובר.
על פני גוויותינו, גוויות חללינו,
בדם לבנו,
באור אמונתנו
ובתקוותינו האחרונה
נפרוץ כל חומה,
נפרוץ ונעלה.

לכאורה הדברים אקטואליים, דברים אלו לא כתב אותם פעיל ימין קיצוני ולהבדיל אף לא רב מרבני הישובים ביש"ע, אלא מנהיג ומורה דרכם של מפלגת העבודה ההיסטורית, ברל כצנלסון, באדר תר"פ (1920) לאחר קרב תל חי שנפלו בו שמונה לוחמים ביניהם יוסף טרומפלדור. על שם אותם שמונה נקראת היום קרית שמונה. כמדומני שההיסטוריה חוזרת, בדמעותינו ובקורבנותינו נמצא אנו את נחמתנו ונדע כמו אז גם היום, עתידה עתניאל לגדול לפחות לגודלה של קרית שמונה.

"מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך... ושבנו בנים לגבולם".

מיכל מלמד

זה פשוט בוער בעצמותיי להגיד את זה. זה דבר שחשבתי עליו כשאבי עוד היה בחיים. אתה אומר לעצמך איך לא אמרתי את זה, ולפחות אני אגיד את זה עכשיו אבל לפחות אני יודעת שבאמת ותמים גם חשבתי את זה גם אז, גם שאבי היה בחיים.

באחת השבתות אבא שלי היה צריך לנסוע לחו"ל בהתראה קצרה ואמא שלי הגיע לשוב בהפתעה ובכל הישוב, ברוך ה', הבתים היו תפוסים ונורא חיפשנו איפה היא תישן. עברנו בין כל החברים והשכנים ולא מצאנו בית. ידענו שאבי ודפנה לא יהיו בישוב בשבת, אבל הם כבר נסעו, אז הרמנו טלפון לאבי, ואבי אמר לנו: "כך בשמחה", שנבוא בכיף, הוא גם הסביר איך לפתוח את המיטות בסלון, "תדעו יש בעיה עם המפתח" והוא ניסה להסביר דרך הטלפון איך להסתדר, כי הם כבר לא היו ביישוב לתת לנו את זה. אמרנו "בסדר נסתדר" וכבר שכחנו מכל הסיפור ואמרנו שכשאמא תבוא נסדר את זה. אחרי רבע שעה אבי מתקשר לברר "נו זה הסתדר?, מצאתם? חשבתו אולי על עוד דרך שאפשר להיכנס אם זה לא יצליח" ענינו לו "כן נכון זה יהיה בסדר, אנחנו כבר עזבנו את זה וכשאמא שלי תבוא זה יסתדר". אחרי איזה חצי שעה, ואני באמת לא מגזימה, אבי מתקשר שוב ושואל "הסתדרתם אני דואג, אני במתח אני רוצה שזה יהיה בסדר, אני פשוט גם מרגיש שזה הכנסת אורחים שלי". זה כל כך הרשים אותנו, הרגשנו שאבי לא מרגיש שהוא עושה לנו טובה, אלא פשוט חלק מתפקידו של אדם בעולם הוא לעזור לאחרים. הרגשנו שזה ממש בא ממקום כל כך טבעי, כמו שבן אדם דואג לעצמו, באותה טבעיות אבי דאג גם לאחרים. הסיפור לא הסתיים בכך וממש עשר דקות לפני שבת אבי התקשר שוב, "עכשיו זה סופי רק רציתי לדעת אם הכול ממוקם ואם הכול הסתדר, שנוכל להגיד שבת שלום כמו שצריך". כשסיפרתי לאמא שלי שאבי נרצח, אמרתי לה: האדם שנרצח, זה האדם שעזר לנו לכבד אותה. התחושה הכל כך טבעית שאבי שידר הייתה: "מה פתאום? אני בכלל לא עושה טובה, אני עושה את מה שהכי טבעי לעשות" - במובן האמיתי ביותר של המילה. אני לא יודעת אם הספקתי אז להגיד תודה אבל דפנה היום אני אומרת לך תודה ושנלמד כולנו מה הם עזרה אמיתית, הכנסת אורחים וחסד אמיתי.

נריה טובי

אני לא הכרתי את אבי מספיק, אבל בכל זאת רציתי לספר על שבת הגדול - השבת האחרונה שאבי היה איתנו, אנשי מצפה אשתמוע. כמה דברים שאני אישית ושאר החברה שהיו איתנו בשבת גם כן התרשמו מהם: קודם כל זה הקלילות. ביום חמישי בערב, הרים אבי אלי טלפון, אמר שהוא רוצה לבוא לשבת. אמרתי טוב בסדר, אתה יודע שזוג נוסף לא יהיה שם. אתם הזוג היחיד. הוא אמר בסדר, לא מטריד אותי. בפשטות וכנות כזאת. הגיעו לשבת. אנו קיבלנו את זה בברכה. מן הון להון בסעודת ערב שבת ביקשנו מאבי שיגיד דבר תורה. בדרך כלל, כשמתכוונים דבר תורה מתכוונים ל"יורטי" לפסח או לאיזה מהלך רוחני לכל המהלך של השנה אבל הוא התחיל ללמד אותנו הלכות הגעלת כלים. התחיל לדבר איתנו איזה עשר דקות. לא שאנשים לא

קיבלו את זה ברצון, אבל פתאום גילינו איזה מעיין נובע כזה, והתרשמנו שיש פה איזה משהו. הוא דיבר ודיבר והביא מחלוקות זה אומר כך וזה אומר כך, בערב שבת אנו רגילים לשבת מדושני עונג על העוף, ולשמוע וורטים רוחניים והוא מתחיל לספר לנו על כל ההתפרטויות של הדינים. ואז הבריק לנו רעיון, אמרנו השבת שבת הגדול. ונהוג שגדול שבחבורה דורש. ביקשנו מאבי שיעביר לנו שיעור למחרת, בשבת אחרי הצהריים לפני מנחה, מה שקרה כצפוי בכל ישיבה כידוע, אף אחד לא התעורר, אבל בסעודה שלישית קיבלנו תקציר של 20-30 דקות של הלכות הגעלה בתמציתיות קולעת, והבנו איזה זכות נפלה בחלקנו.

משפחה

היא - חלק בלתי נפרד מאישיותו ומהווי חייו
היא - אהבתו
בשמחה וביגון.

"היחס למשפחה, לפי תפיסתי, צריך להוות דגם ליחס לכל יהודי..."

אבי יקר,

וכי איך אפשר לדבר בלשון עבר?

שברירי תמונות מרצדים לנגד עיניי של חיוך רחב, עיניים צוחקות, מאירות, מחשבות, הירהורים, שלווה. אני כותבת עליך, אך יותר מזה, אני מדברת איתך. אוחזת בטוב שקרן ממך בכל רגע מחיינו, עד כי לא יאמן שמדובר באדם ולא במלאך. חיים עם אדם שאף רגע מחיינו לא היה שיחזור של הרגע שלפניו.

היו בהם ראייה טובה.

היה זה בוקר שהשעון לא צילצל, אך ההסתכלות הייתה: 'העיקר שהשינה הייתה טובה ויש להזדרז לתפילה וללימודים', אך לא קמים בבהלה או בלחץ, זה לא יתן דבר. הכל לטובה.

היו בהם חכמה וחדות של מחשבה וניתוח. והיו בהם לימוד תורה מתוך שמחה ואהבה. הקשבה והתייחסות רצינית לכיווני מחשבה שונים.

היה זה זמן חברותא בו למדנו תנ"ך או משנה. אבי מביא את פרשנותו, שם לב ללשון ולמבנה, ולקושיי ושאולתיי הבלתי פוסקות עונה ברצינות ובסבלנות. מקשיב ובודק, ולא מתבייש לומר גם שאין בידיו תשובה. מחייך ומעודד לנוכח התלהבותי מהלימוד ושותף מלא לכך.

היו בהם דבקות ומסירות לקיום מצוות.

היה זה לילה בו אבי כמעט ונרדם, כשלפתע התעורר ונזכר שיש להתפלל 'ברכת לבנה'. היה מאוחר ובכל זאת הוא יצא לבית כנסת לבדוק עד מתי אפשר עוד לומר...

היו בהם עזרה ושותפות.

היה זה זמן שבו חיברתי מבחן לכיתה ואבי היה יושב ומקליד לי אותו במחשב, מעיר/מאיר הערות/הארות או אפילו כמה ימים לפני הרצח, כשבדקתי מבחנים, אבי היה אחראי על בדיקה שנייה, על-מנת שלא נטעה בלימוד תורה. אחד מהשיעורים האלו לימד אבי בכיתתי.

היו בהם רצון בלתי פוסק לשמח ולעשות טוב.

היה זה יום שישי, הראשון שלנו בעתניאל. המגהץ אדים חסר את המים המתאימים ואבי התרוצץ בין השכנים לחפש... כדי שאוכל לנהך. עושה כל דבר שרק יכול במרץ ובהתלהבות.

היה זה זמן בו חיפש אבי חיפש חברים שנשארו בישיבה ב'בין הזמנים' כדי לדאוג להם לארוחה חמה או זמן בו ניסינו לעסוק קצת ב'שידוכים' ואבי ישב וערך רשימה מסודרת של חברינו 'כי אסור לנו לשכוח אותם'.

היו באבי נתינה וחסד אינסופיים מתוך ישירות ומתוך אחריות. מתוך כך ידע להגיד מתי נתינה גובלת בביטול עצמי של האדם, או בניצול או בשמץ של גזל מצד אחר, ומתי, וכך פעל, מתוך רצון

להיטיב בכל מקום שאתה יכול. בפשטות, כי זו חובתך, לשמור ולנתב את כוחותיך לכך, וזוהי גם אחריותו של זולתך. הייתה באבי ענווה. בכל לימוד תורה שחידש, הסביר או חלק, או שנתם לסייע לזולת בעניינים שונים לא היה בכך 'שום דבר מיוחד'. חתירה לאמת עמדה לנגד עיניו והוא האמין שכך עליו לפעול.

אהבה וכהמשך לה סבלנות מילאו את ליבו לכל אחד. כך ניתן היה לראות אותו עומד בחברת אנשים שמדברים, לפחות בתחילת דבריהם, בטון גבוה, תקיף ומתנשא משהו, ואבי מקשיב לדברים, מתייחס ועונה לעניין בטון יציב ושלי, אף פעם לא כועס. בתקיפות יצא ללא היסוס עת חש שנעשה עוול לאדם. אבי, האם יש אדם שלא יכולת לפנות אליו כך שתם ללא מחיצות, לא משנה איך נראה ומה חשבו? אני לא מכירה אדם כזה. נראה שאבי ידע לזהות את הטוב שבכל אחד ולהתחבר אליו. די לראות את שלל חבריך ממעגלי החיים השונים.

הייתה באבי רגישות מופלאה לכאב ולסבל של הזולת, אפילו עד כדי דמעות. רגישות זו ודאי שלא הובילה את אבי לדיכאון, אלא הוציאה מתוכו כוחות של אמונה והפעלת שיקול דעת של 'כיצד יש לפעול'. לנוכח התלבטויותי כיצד יש לעזור לתלמידה זו או אחרת, קודם כל ידע להקשיב, ולא למהר לתת פיתרונות. האיר נקודה זו או אחרת בתמונה אך נתן לי לראות שבידי כבר נמצאת התשובה.

עבודתו עם הילדים בבית חגי' הייתה ביטוי לאהבתו ילדים ואמונתו בטוב שטמון בהם. הביט בהם באהבה ובעירנות, קשוב לטענותיהם ודוחף אותם בקלילות לנתיבי מחשבה ופעולה מקוריים.

הם חשו זאת ולא חדלו לדבר עליך כשפגשתי בהם. נגעת בנפשם.

אבי, השלווה והביטחון שקרנו ממך הם משענת, הם רוח מחייה ומצמיחה. 'הי' יעזור', משפט שגור על לשונך, וכששאלתי 'ומה עם עזרתנו', ראיתי את התשובה לנגד עיניי. עשייה שלך בכל דקה פנוייה ו'היה איש' בכל מקום שאין איש.

בסוף מבחן שאבי כתב:

מחילה על האריכות.

מקוה שנהנת.

בבית כמו בחוץ. דאגתך לבית ההולך ונבנה ניכרה בעין הטובה לכל דבר קטן שנעשה. האושר, כך האמנו, לא נמצא בנכסים, אלא תוצאה של אכפתיות ואהבה אחד לשני. דוגמא קטנה לכך היא כשהיית במילואים, פחות מארבעה חודשים לאחר

הנישואים. לא הפסקת להתקשר ואף אמרת לכל המשפחה להתקשר אליי ולשאול 'מה נשמע', שלא ארגיש לבד.

אבי יקר,

עיניים מחייכות. גם כשנעשית טעות.

מכוונות, מעודדות, נמצאות.

ממשיכות ללוות.

קשה לי הכתיבה. בלתי אפשרי להעביר לדף, חיים שאיתם נראתה השאיפה לשלמות, אפשרית יותר.

אבי, אתה ממשיך לחיות. השורשים שהצמחת בחייך בתורת ישראל, בעם ישראל ובארץ ישראל, בשמחה ובמסירות ממשיכים לחיות באלו שהכירו אותך. נראה שתמצית מחייך אלו הבעת במעשיך האחרונים. שבת הגדול ב'מצפה אשתמועי' שם נשאת דרשה על הלכות הגעלה וליבון כלים, לצד טיול בנוף היבראשית' של ההתיישבות החדשה. במוצאי-שבת התחלנו בנקיון של פסח, כשאתה מקליט ברקע שירי חתונה ותפילת "שיר המעלות ממעמקים...". ביום ראשון בבוקר שתלת בחצר שום. לעת הצהריים קראת לי: "אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל", מתוך מגילת העצמאות. התארגנת לנסיעה לסדנת פר"ח בירושלים, ביטוי למסירותך לתפקידך החינוכי כרכז פר"ח. הנסיעה בכבישי ארץ-ישראל היא שליחות, אך אדם מחוייב לזהירות ושמירה על החיים ולכן נתלוותה לנסיעה הצטיידות בקסדה ושכפ"ץ. וה' הטוב בעיניו יעשה.

התקשרויותיו של אבי הביתה לאורך כל התחנות בדרך היו תמצית נשמתו לבית אותו התחלנו לבנות.

החזירי השני שלי. זמנה

בלב כואב ועיניים זולגות דמעות
כותבת על בני היקר, התמים והישר
אבי שלנו עם פני המלאך
שבא לעולם והלך.
ימיו כצל עובר היו
נוחים, קלים ובקושי מורגשים.
בלי תלונות ובלי דרישות
ואם אפשר לומר, בלי תקלות.
ישר, חסיד ועדין,
מקשיב ומבין
שואל כל הזמן: "מה העניינים?"
תמיד ניסה לרצות כל אחד מאיתנו
עד כמה שהיה יכול
הביע רצון עז לעשות
והכל בפנים מאירות, בתבונה ובנכונות.
על בני אבי סמכתי בכל עניין
אפילו שמבין הילדים היה יחסית קטן
גם בבחירת בת הזוג
הוכיח אבי את עצמו, דפנה בחורה מקסימה
ביראת שמים ומידות טובות ניחנה
אני, עוד לא הספקתי לעכל שהוא התחתן
ואותו כבר אין
יושב ולומד במרומים
מתגעגעים, כואבים ומצטערים
אותך אבי לא שוכחים
תמיד בין עינינו, לעולמים!

כחכ

אבי, אחי היקר.

מאז האסון המר והנמהר שאלות קשות זועקות מקירות ליבנו. למה?

למה אישיות כזאת נאצלת, בעלת מידות טרומיות, לא נשארה כאן בעולם הזה לקדש שם שמים בחיים? מדוע חיים מאושרים של עלם חמודות מלא חן ובעל שאיפות, חלומות ותוכניות

כך נקטפים? מדוע חיים מלאי משמעות ותוכן נגדעים כך באיבם? מדוע ???

נותרנו כאן בעולם הזה כואבים ומיוסרים עם תהיות

קשות אלה, עם הידיעה כי נסתרות דרכי ההשגחה וכי

התשובה לשאלות הקשות נשגבת מבינת אנוש...

נותרנו עם תחושת החמצה עצומה. שלא הספקנו להיות

די זמן ביחד - לחוות חוויות משפחתיות משותפות,

ואתה הרי כל כך אהבת את המשפחה, היית גאה בה,

אהבת את המפגשים המשפחתיים בשבתות ובמועדים,

אהבת את האחיינים והאחייניות... ראינו כיצד בזמן

הטמנתך, שלא רצית להיפרד מאיתנו... סירבת להיכנס

לבור... לא רצית לעזוב אותנו כך כשכולנו סביבך.

אבי, כאחות בכורה הייתי כל הזמן גאה בך, אחי

הצעיר. כבר מגיל צעיר מאוד הצלחת להרשים אותנו

בכישורים המתמטיים שלך, בגיל 5 ידעת לחבר 3

ספרות ויותר. חשבתי לעצמי ודאי גאונות זו תתבטא גם

בהמשך וכך היה בכל המסגרות הלימודיות: הגעת

להישגים מרשימים...

חשבתי לעצמי שאולי תלך ללימודי הנדסה במסגרת

עתודה, שם בוודאי תמצה את יכולותיך וכישוריך ובוה תתרום לעם ישראל אולם אתה בחרת

בי"ה להמשיך ללמוד תורה, כי ההתפתחות הרוחנית הייתה חשובה לך, בחרת במקום בו חשבת

שהכי מתאים לך ללמוד, בישיבה הגבוהה בעתניאל. ואכן הישיבה על רבניה הגדולים והיישוב,

עם המרקם האנושי המיוחד, שבו אותך בקסמם.

הקושי הגדול של ההורים להשלים עם מיקומה המרוחק של הישיבה לא הכניע את רצונך העז

ללמוד דווקא שם, היית נחוש ודבק במטרדתך ורק ניסית בדרכי נועם לשכנע אותם עד כמה

חשוב שאדם ילמד במקום שליבו חפץ ואכן פרכת שם - ראיתי אותך מעת לעת גדל ומתעלה

בתורה ובמידות ובסתר ליבי הייתי כל כך גאה...

קשה לי לשכוח כיצד לפני שמונה שנים שימחת אותי ואת נועם בליל נישואינו בריקוד עם האש

ובעמידת ידיים לפנינו, חתן וכלה, וכך המשכת בשאר השמחות במשפחה ואף אצל חבריך,

נטלת זאת כמשימה ובעצת אותה בהתלהבות ובשמחה של מצווה.

דברים שאבי כתב בסוף עבודה

למכון להכשרת מורים:

תודה על חצי שנה שנהנתי מאוד

מעיסוק במדרש - בו גם לנו הייה

חלק פעיל בשיעור.

עבורי עבודה זו היא אחד

השיאים בלימוד - היא מאוד

מחייבת, וכמי שמרגיש שהשקיע

- קיבלתי המון. זה גם מרענן

מאוד מס' חודשים אחר הקורס

(לבושת).

תמיד רציתי לעסוק ברצינות

יותר במדרש - הקורס הייה

עבורי דחיפה רצינית נוספת.

תודה רבה, אבי סבאג

איזו אבידה עצומה, איזה חיסרון גדול לנו המשפחה - כפרט ולעם ישראל ככלל. איזו תורה עמוקה היית יכול להמשיך ללמוד וללמד.

איזה בן טוב היית, אח טוב היית ממשיך להיות, איזה בית היית יכול להמשיך לבנות בעם ישראל יחד עם אשתך דפנה. איזה ילדים היית יכול לגדל ולחנך, איזה...

כבר עברו 7 חודשים אך קשה, קשה להאמין האומנם?

האומנם לא נזכה לפגוש אותך כמו תמיד, עם חיוך נסוך על פניך כשאתה שואל מעומק הלב "מה העניינים?" ומקשיב ומתעניין.

האומנם לא נזכה לביקורים הנוספים שלך בביתנו באלון מורה? לא אזכה להכין לך איזה מאכל טוב או עוגה טובה ולקבל ממך כמו תמיד איזו מחמאה.

האומנם לא נזכה לצלצול הטלפון ביום שישי, בו אתה מתעניין ומאחל שבת שלום, כמובן מבלי לוותר על שיחה עם האחיינים הקטנים - אלישמע וישראל - מאיר. גם כשהיית עסוק הקפדת לדבר עם שניהם, על אף שחזרו על אותם הסיפורים. איזו אהבה אמיתית לילדים הייתה לך, עם מוכנות תמיד לעזור ולטפל בהם.

האומנם לא יזכו הילדים שלנו, יחד עם שאר האחיינים, לרקוד איתך - דוד אבי - כמו שרק אתה ידעת בדבקות, בשמחה, בכל זמן - ביום ואף בליל.

אבי, תמונות צפות ועולות:

ללימוד, זה (כמעט) לא מפריע לו כלל. ואותו אדם יגיע לשיבה אם יתבטל ירגיש רע - למה? השפעת הסביבה.) א"כ אדם צריך לכוון דרכיו - ע"פ החלטותיו ורצונו - ולחפש חברה בה יש התאמה להשקפותיו. (- לכן ברור למה חז"ל הקפידו על המצאות האדם בחברה טובה.)

מעולם לא שופט ומבקר, "אל תשפוט-תאהב" זו הייתה דרך החיים שלך. אהבה מילאה את נשמתך: אהבת המקום, אהבת התורה, אהבת האישה, אהבת המשפחה, אהבת ישראל ואהבת כל אדם.

הכול עשית בפשטות, בזרימה טבעית אמיתית, בישרות, ברגישות ובהתרגשות. שלווה פנימית קרנה מתוכך וכל מעשיך היו בשקט ובצנעה ללא מצהלות פעמונים, חף מכל התבלטות.

ניצול כל רגע בער בעצמותיך, ידעת למצות את הזמן בצורה המכסימלית בכל מסגרת שבה היית: בשיבת

כפר הרוא"ה, בשיבה בעתניאל, בצבא ובבית. עסקת בעיקר בקניין תורה אך גם בעיסוקים רבים אחרים: בעשייה חינוכית, בלימוד והוראה לקטנים ולגדולים, בריכוז פרויקט החונכות בבית חגי"י, בליווי טיולים במרחבי ארצנו, בעבודת האדמה בגינות קרית-אתא ועוד. כך הספקת להגיע להישגים מרשימים ולהשגות עצומות על-אף גילך הצעיר.

בכל אורחותיך שאפת לדבוק בקב"ה.

זיכרון לאבי - משפחה

אבי במילואים בגזרת שכס, ערב אחד אתה מקבל חופשה לשעתיים ומיד מתקשר: "צביה, אני מגיע, תחזיקי את הילדים ערים", היית חייב לראות אותם לנשק אותם ולרקוד איתם. אני זוכרת את עצמי שוכבת תקופה לא קצרה בביה"ח בשמירת הריון, איך התייצבת כל יום שישי עם בקבוק שוקו ועוגיות, במסירות, בהתמדה, בעידוד וברוח טובה. כששואלים אותי עליך, אנשים שלא זכו להכירך, אני מרגישה שפי נאלם. איך אפשר למצות את אישיותך במספר משפטים? הרי אם אתחיל לא אגמור! אז מה לומר? ועל מה לוותר? איך אני אסביר להם שבאמת היית בבחינת "דודי ירד לגנו... ללקוט שושנים", שלמדתי ממך הרבה עוד שהיית בחיים, על-אף שאתה "אחי הקטן".

היו בך תכונות נעלות - דבקות במטרה, סבלנות, סובלנות, יושר, אמיתיות, עשית דברים מתוך אמונה ובירור ואף פעם לא מתוך לחץ חברתי, פרגון לזולת, ענווה, הערכה של כל דבר קטן כגדול, יסודיות, חריצות, רוגע, שקט נפשי, אהבה לילדים... אחי הקטן, קטונתי ממך.

אבי, כמה קשה לנו - ההורים, האחים, המשפחה כולה, בלעדיך. כמה היינו רוצים שתהיה כאן איתנו, שתהיה שותף לכל, אך עם זאת אנו מאמינים באמונה שלימה שאתה איתנו משם, מלמעלה. מאמינים שה' גוזר ומקיים, כך גזר עלינו ובע"ה יקימנו, יעודדנו ונזכה לתחיית המתים בקרוב ממש.

בדמעות וגעגועים

אחות צביה

על המציבה של אבי הי"ד כתוב (בין השאר): "הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו..." תמים וצדיק... כשנועצנו ברב אליהו שליט"א בדבר הנוסח שייכתב על המציבה אמר הרב להקדים את התואר תמים לתואר צדיק, והוכיח מפרשת נח על פי דברי חז"ל המובאים ברש"י ש"אותך ראיתי צדיק" נאמר לנח בפניו, אבל "נח איש צדיק תמים..." נאמר שלא בפניו מגיד שלא אומרים כל שבחו של אדם בפניו, למדנו שתמים מעלה גדולה מצדיק ולכן לא נאמר לנח בפניו.

אבי הקדוש הי"ד היה תמים, התהלך בתום לב, תום בבין אדם לחברו ותום בין אדם למקום, בכל רגע איתו חשת תום, בהתלהבות התום שלו מרעיונות חסידיים ומחשבתיים שפעמים מהצד (אודה ואבוש) הייתי חושב: הרי זה פשוט! בנאלי? נאיבי? אבל כשהלב תם, דברי תורה שמתממים את הלב תמיד משמחים ומלהיבים.

מתוך דברים שאבי כתב לעצמו:
לענ"ד אדם חסר כוחות, רדוד
תמיד יחשוב שיש משהו שלא
הגיע אליו ולכן יישאר תקוע
במקומו.

השמחה של אבי רוקד לצלילי מוזיקה לסוגיה, סתם כך באמצע היום, בעצימת עיניים, בתום לב.

ואם בריקודים עסקינן, איזה מחזה זה לראות את אבי רוקד עם ילדים ותינוקות, איזו אהבת אמת ללא גבול, ללא מחיצות, כשתום ליבו בתום ילדות נפגשו.

תום זהו דבר שלא לומדים בבית ספר, תום זהו דבר שצריך להתפלל שישמר בנו. אבי נשאר ילד בתחום הזה, זו תכונה שגדולים מתפללים עליה.

אדם ניכר בפכים הקטנים של חיי היום יום, לדוגמא, ראיתי מכתב של אבי (בעודו רווק) שבו הוא מודה במילים פשוטות וחמות למשפחה שאצלה לך, כמה מאתנו משאירים מכתב מלא רגש על מקרר של מארחים, הכרת טובה.

כמה כואב שאתה לומד באמת על אדם שחי לידך רק אחרי מותו, עדיין מהדהדות המילים שאמרו בשמו בהתכנסות של רכזי פרי"ח (אבי ריכז את פרויקט פרי"ח בבית חגלי), כשאבי הגדיר מה לקח על עצמו, ומדוע לקח על עצמו אמר: "בשבילי זו משימה של אהבה".

יהי רצון שימשיך למעלה בביצוע משימות של אהבה, ויתפלל שזוכה פה כולנו, כל עם ישראל ובמיוחד משפחתו הכואבת ודפנה שתח' שכל כך התאימה לאישיותו ומידותיו - כשם שהתאים לה, שזוכה לנטיפים של אהבה וניחומים. אכ"ר.

נח

במשנה באבות פרק ה, י"ט נאמר: "... כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו - מתלמידיו של אברהם אבינו... עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה".

המידות הללו מאפיינות את דרכו של אברהם אבינו ושל תלמידיו כיוון שאלו שלוש מידות יסודיות המובילות לדרך הנכונה והישרה בעבודת ה'.

אין כל ספק שכל מי שהכיר את אבי הי"ד התוודע לדרכו זו שחברו בה **ענווה**, הנובעת מן האמת, **עין טובה** שהתבטאה ביכולתו לראות את הכל לטובה, את טובם של האחרים, בידועו שהכל מושגח ומונחה בהשגחה עליונה ואין שום דבר ברור מאליו. ואם כך, על הכל יש לשמוח (השמחה אפיינה אותו בכל דבר שעשה וכלפי כל מי שפגש) **ורוח נמוכה** הנובעת מענווה שבענווה - בלי שום מחשבה שהוא משהו או עושה משהו.

אלו מעט ממידותיו הכולטות של אבי. אנו זכינו לדבר עימו הרבה בטלפון, הוא תמיד דאג להתעניין בשלום כולם ואף התעקש לדבר עם כל אחת מהבנות (גם 4 ימים לפני הרצחו).

כחודש וחצי לפני הרצחו, הוא שירת במסגרת מילואים. וכל יום דאג להתקשר, להתעניין בשלומינו וביקש שלא נשכח להתקשר לדפנה להנעים לה את זמנה היות והיא לבדה.

אבי, אין ספק שהיית מן הצדיקים הטהורים בעולמינו זה.
שאינם קובלים על החושך, הבערות והכפירה
אלא מוסיפים אך אור, חוכמה ואמונה.

חבל על דאבדין

אחותך חנה

שיר לאבי

אבי, אחינו הצעיר
כל כך קטן וכה בחיר
מלא חכמה ורב מפעל
נרד דעך בהיותך בן ד"ך
אך זכרונך ודמותך לעולמים לא נשכח

אבי, עיננו עוד רואות
את זיו פניך היפות
את חיוךך המיוחד
אשר גומה לך בצד
והוא חינוך ותוכך
עולם שליו מלא שמחה

פזמון: אבי, אבי הבט וראה גדול שברנו ואין
מרפא

בהיותך בצל שכניה בקש עלינו תחינה
כי בא העת לחננה.

מתוך הקדשה שאבי כתב למתנת
נישואין:
נראה כי ענין השמיטה - להתחבר
לארץ
דווקא מתוך הריחוק והניתוק -
גדלים הכיסופים
ואולי חיבור רגשי זה גבוה לאין
ערוד - מחיבור פיזי גשמי
ואם נוסיף לזה את הדברים
שאמרתי ב 7 ברכות שלכם
בישיבה (אני בטוח שאתם
זוכרים)
כבר נשאף לחיבור כללי של כל
ההויה - דצח"מ [דומם צומח חי
מדבר]
עד האיחוד המושלם (כקודם
החטא)
שנזכה
ושיהיה לכם חיים נפלאים
בארצנו הקדושה
אבי.

בלילה בין האשמורות
בתורה המשכת להגות
ברב צניעות והתמדה
זכה וכתר תורה עדה
נר זכרון יהיו לך
בעיני אדם ובוראך

פזמון : ...

יחזקאל

כסלו תשל"ח - חודש מלא אור
נולדת בתחילתו
כוכב קטן
שאורו מנצנץ למרחקים
מזיו פניך הקורנות
כסלו, חנוכת המקדש
חג של אור ממש
נצחון הרוח על החומר
נלקחת - בלי אומר
הם לא יצליחו לשבור את רוחנו
מכיוון שדמותך לנגד עיננו

דברים שאבי כתב בסוף עבודה
למכון להכשרת מורים :
אין לי להוסיף עוד על דבריו
הברורים והמאירים (של הרב
קוק) :
**"כי לא במהלומות יחונך האדם
כי אם בדרכי נועם"**
אלא להתפלל שנזכה
אנו וכל העוסקים בחינוך
שדברים אלו יהיו נר לרגלנו
"ויהי נועם ד' א-הינו עלינו".

ניסן, חנוכת המשכן
נבחרת לשמש כקורבן
שה תמים, זבח משפחה
ומעל כל עין דמעה ה' מחה
בחיפזון יוצאים מאבלה
ומקווים לגאולה

ניסן, תשס"ב
חודש מלא אפילה
לילה בלי כוכבים
נורית -
ואפילה גדולה עלינו נופלת

עלה מעלה
כוכב יקר שלנו
וזרע את השמים מחדש
שיאירו לנו, הנותרים,
את הדרך...

מסרבת להאמין שנותרנו בלעדיך

י"ג

ואילו פי מלא שירה כים ולשוני שבח כמרחבי רקיע ורגלי קלות כאיילות אין אני מספיקה לתאר אותך, **אבי**, אחי היקר.

בכל ערב שבת וחג, עת יושבת המשפחה יחד פניך ניבטות אליי מבעד לתמונה שתלויה בסלון, עם החיוד הטהור שלך, כמו מלאך א-לוקים ממש, משקפות מה שאין מילים דלות כמו שלי יכולות להביע.

אין לי היכולת לתאר במילים כה פשוטות עולם כל-כך שלם מלא ומיוחד שפתאום נעלם.

אבי, החיסרון שלך פשוט אינו נתפס.

אני מנסה להשלוח את עצמי שאתה עדיין איתנו, רק קצת רחוק מהבית, נאחזת בהזיה שיום אחד תופיע בדלת או תתקשר. השכל ממאן לעכל את העובדה המרה - ששוב לא אראה אותך.

מאוד קשה לדבר עליך בלשון עבר או להוסיף אחרי נשיאת שמך את צירוף האותיות הא, יוד ודלת.

אני מרגישה שכל סיפור שאעלה על הכתב יצמצם את ההבנה איזה אופי מיוחד נשאת, איזה חיבור נפלא הצלחת למזג ולבנות לעצמך. שילוב של הרבה מאוד עשייה ועוצמה שהגיע תמיד בשקט, בצנעה ובעיקר ברוגע ושלווה.

יש סיפור קצר שהחלטתי לעלות על הכתב בגלל הרושם החזק שהוא השאיר בי. לפני מספר שנים יצאתי לטיול שבו אבי שימש כחובש וכמלווה נשק. במהלך המסלול צחקתי על מישהי. אבי, שנכח באותו הרגע בישירות ובפשטות שאל אותי: איך את מעיזה לצחוק על מישהו אחר? את מרגישה שאת "שווה" יותר ממנה שאת מרשה לעצמך ללעוג לה?? הענווה של אבי הייתה יוצאת דופן, היא הייתה כל-כך אמיתית. אבי **באמת** חי תמיד בתחושה שיש לו מה ללמוד מכל מי שסובב אותו. לעולם לא היה מזלזל במישהו - ח"ו.

אחד הדברים שבהם אבי הצטיין הוא הפתיחות, הסובלנות לשונה ממך, ההקשבה לאחר והרגישות לזולת. אבי תמיד האזין לסובבים אותו.

ישנו בגמי' סיפור (בבא מציעא פד, ע"א), שאבי היה מרבה לספר אותו בדברי התורה שלו בכל מיני הזדמנויות: יום אחד נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש בעניין קבלת טומאה של מתכת. במהלך הוויכוח אמר ר' יוחנן לריש לקיש שהוא מבין בעניין זה בגלל עברו כשוודד. ריש לקיש מאוד נפגע מאמירתו של ר' יוחנן ונחלש מאוד. לבסוף נפטר ריש לקיש ודעתו של ר' יוחנן חלשה - כיוון שהצטער מאוד על מותו של ריש לקיש. חיפשו חכמים לר' יוחנן חברותא חדשה על מנת לשפר את מצב רוחו והביאו לו את ר' אלעזר בן פדת שהיה ידוע כחריף ובעל אמרות מדוייקות. במהלך הלימוד עם ר' יוחנן היה מביא ר' אלעזר בן פדת לר' יוחנן תנאים ומקורות שמסייעים לדעתו (של ר' יוחנן).

ר' יוחנן מאוד הצטער על כך ובא בטענה לר' אלעזר, שכשהוא למד עם ריש לקיש, אז על כל דבר שהיה אומר - היה ריש לקיש שואל 24 קושיות ומתרחץ 24 תירווצים ואילו הוא תמיד מביא לו תנאים שמסייעים לדבריו ולא מקשה עליו. ר' יוחנן התגעגע מאוד ללימוד עם ריש לקיש. הצער שלו על חסרונו של ריש לקיש גרם לכך שיצאה ממנו דעתו ואז ביקשו עליו חכמים רחמים עד שהוציא את נשמתו.

אבי תמיד בחר להדגיש ולהבליט מהסיפור הזה שהחוכמה היא להקשיב ולהאזין **דווקא** למי ששונה ממך בדיעותיו, אין זו חוכמה לשמוע את מי שממילא מסכים ומזדהה איתך. כיוון שהרווח שנוצר בהקשבה למי שחושב אחרת ממך הוא שיש לך כיוונים חדשים ותובנות שלבד אולי לא היית חושב ומגיע אליהם.

זיכרון לאבי - משפחה

אבי, "לך, דומיה תהילה" נדמה כי השתיקה כמוה כאלפי סיפורים וזכרונות. לא נותר לי אלא לאמץ ולחרוט על לוח ליבי את דמותך והליכותיך. בחייך הקצרים השארת לי הרבה מאוד מה ללמוד...

צר לי עליך אחי, אבי

נעמת לי מאוד מאוד

בדמע ושבר

אחותך אורלי

בכל פעם שניסיתי לכתוב על אבי, הרבה ממה שהרגשתי לא הצלחתי לתרגם למילים. עכשיו אני יושבת מול התמונה של אבי רוצה לכתוב ולא יודעת מה ואיך, כי כל מה שאכתב יהיה מעט וחסר, לכן אכתב מעט ממה שהכרתי באבי ואני מקווה שהדברים ישפכו מעט אור על דמותו האהובה.

אבי - היה בחור מיוחד, הייתה בו אהבה גדולה לכולם, שמחה גדולה וענווה גדולה.

כל משימה שאבי היה צריך למלא עשה באהבה ובהתרגשות.

כל תכונה הייתה כל כך חזקה אצלו כאילו שהייתה מיוחדת רק לו.

אבי לא ידע מה זה בזבוז זמן, תמיד ניצל כל רגע פנוי ללימוד. אבי התעניין בהרבה תחומים:

פילוסופיה, היסטוריה וכמובן לא ביטל לימוד תורה. כל דבר למד עד שהגיע להבנה מעמיקה.

תמיד היה לאבי איזה עיסוק ולמרות זאת אני זוכרת פעם שאבי חזר מהשיבה ואני למדתי

למבחן במתמטיקה (אבי הצטיין במתמטיקה, בין השאר) וכשביקשתי עזרה אבי עשה זאת עם

הרבה סבלנות ונתן הרגשה שיש לו זמן וחשוב לו

שאצליח.

תמיד כשהיה מתקשר הביתה היה מבקש לדבר עם

כולם, וכשהיה מדבר איתי היה שואל איך בלימודים,

בהדרכה ובכלל.

אני לא זוכרת פעם שאבי כעס עלי (האמת, שקשה היה

להכעיס אותו). אבי האמין שאם יש צורך להעיר עושים

זאת בצורה יפה, בנחמדות ולא בכעס.

חצי שנה לפני המקרה הנורא אבי התחתן עם דפנה.

החתונה הייתה מאוד מרגשת (ואני שהתרגשתי, בכיתי

כמעט כל הערב).

מתוך דברי תורה שאבי כתב

לעצמו:

מעורר מאוד אותי, תגובת יוסף

לאחיו - לא הסתפק בלא נורא -

שתשובה כזו בד"כ משאירה

הרגשה לא טובה - אלא להפך:

טוב מאוד - מצויין - ד' שלחני לא

אתם.

ראיתי את אבי ודפנה זוג צעיר, מאושר ורגוע וקיוותי שיהיה להם טוב ויהיו להם ילדים, ידעתי שהם יחנכו אותם בדרך הנכונה.

יום אחרי החתונה כשאבי ודפנה הגיעו אלינו הביתה, אבי תפס אותי רגע שהייתי בחדר ואז ניגש ושאל בחיוך "מוריה למה בכית, מה התרגשת?"

שנה שעברה נבחנתי יחידה אחת בחסידות. למדתי את הרעיונות הדתיים המרכזיים של תנועת החסידות: נוכחות הא-ל בבריאה, בכל אדם יש חלק א-לוה ממעל ורעיון הדבקות: בכדי להגיע אליו צריך אדם לאמץ לעצמו את מידת הענווה והשפלות. יסוד נוסף בתורת החסידות הוא השמחה שגם הוא תנאי הכרחי להגיע לדבקות בא-ל.

כל זמן שלמדתי הרגשתי שהדברים מדברים על אבי, אבי היה פשוט כזה. לא תמיד ידעתי לבטא את ההערכה העצומה שלי אל אבי אך התמלאתי גאווה כשהייתי נוכחת לצידו ותמיד שאפתי להיות דומה לו. כמו שכבר כתבתי יש לי הרבה מה לומר אך כל מה שאכתב יהיה מעט וחסר.

אוהבת ומתגעגעת ללא גבול

אחותך בלב ובנפש

אוריאל

אבי הי"ד חתננו היקר כבן היה לנו,

כבר בראשונה כשבא לביתנו ניכרו בו צניעות, עדינות, טוב לב ונועם הליכות. לא הרבה ידענו עליו, גם דפנה ואבי מיעטו לספר אודותיו. עם הזמן הכרנו אותו מעט יותר. לאחר הירצחו שמענו עליו דברים טובים שלא ידענו קודם וכגודלו כך גודל האבידה. עברה כמעט שנה מאז הסתלקותו של אבי היקר וכואב לדבר עליו בלשון עבר. אבי השתלב והתקבל במשפחתנו בחיבה וכולם אהבוהו. מטבעו היה אבי אופטימי ונינוח: גם בתמונות ניבט חיוכו ומאור פניו.

זאת ועוד ניכרה התמדתו בלימוד תורה והעברתה למעשה. בשבתות שביקר אצלנו רגילים היינו לראותו מקדיש זמן ללימוד גמרא, רמב"ם ועוד, ובסעודות שבת אומר דברי תורה. שלושה שבועות לאחר חתונתם, בחג הסוכות, אבי ודפנה שהו אצלנו ואבי ישן בסוכה בלילות הקרים של הרי מירון.

לקראת חג הפסח תשס"ב ציפינו לבואם של אבי ודפנה ואז השיגה אותנו הבשורה המרה על הירצחו על-ידי מחבלים ערבים שונאי ישראל ימ"ש. קשה וכואב לעכל בשורה שכזו, וליבנו עם מחותנינו חיים ציון וטויטה סבאג. תפילותינו שיאריכו ימים בבריאות עד מאה ועשרים שנה,

לחזקם ולנחמם בבניין הארץ ובבניין ירושלים, ויראו נחת מבניהם ומבנותיהם. יהי אבי היי"ד מליץ יושר לפני הקב"ה על אשתו דפנה שתחי', על משפחתו שיחיו ועל כל עם-ישראל. "חבל על דאבדין ולא משתכחין"

ג' תמוז ה'תשנ"א

סיפורים

לימוד תורה

- בחופשותיו מן הצבא הקפיד לקבוע עיתים לתורה, היה יושב ולומד עד השעות הקטנות של הלילה, זה היה מדאיג את אימא שחששה למצב בריאות עיניו, בשלב מסוים הוא היה נרדם עם הספר פתוח ואימא קמה לכסותו ולכבות את האור.
- בסעודות השבת ובשמחות המשפחתיות אבי נהג לשאת דברי תורה, הוא הרבה לעסוק בעניינים הלכתיים כדי שזה יועיל אף למעשה. דברי התורה שנשא אופייני ביסודיותם הוא תמיד התחיל במקור המקראי וממנו המשיך עד לאחרונים, בשל כך דברי התורה שלו אף פעם לא היו קצרים...
- בזמן החופשה אבי נהג ללוות טיולים - עסק מהנה ומשתלם, אולם מעולם לא הסכים לבטל תורה על-אף שזוהי עבודה מפתה וקורצת משום ששכר נאה בצידה.

קשר למשפחה

- בכל פעם שהתקשר דרש בשלום כל האחים והאחיות, ואף ביקש לדבר עם כל מי שנמצא בבית באותו זמן. כך גם אצל האחים הנשואים הקפיד להתקשר ולהתעניין בשלום האחיינים והאחייניות אותם מאוד אהב, עקב אחר התפתחותם ואף ביקש לשוחח עמם.
- אבי מאוד אהב את האחיינים והאחייניות, נהג לשחק עמם, לרקוד עמם. בכל התמונות המשפחתיות הוא מופיע עם אחד מהם על ידיו. אך מה שבלט במיוחד זה עזרתו כשהם בכו וצרחו...
- כשצביה, אחותו, הייתה בשמירת הריון בבי"ח "הדסה" בירושלים. הוא נהג ביום שישי לבקרה משום שידע שנוחם, בעלה, יוכל להגיע רק לקראת שבת...
- כחודש לפני הירצחו אבי היה במילואים בשכם. בזמן שהותו שם מאוד רצה לבקר את צביה שגרה באלון מורה אך בשל תפקידו כחובש כונן הצליח לצאת רק למחצית שעה. באחד

גולות יב - אשרי האיש

הימים בדרכו אליה התקשר מספר פעמים לוודא שהילדים ערים כדי שיוכל להיות עמם. רגע לפני שנכנס הם נרדמו. הוא הדליק את האור בחדר ורקד עמם חצי שעה.

הילד היחיד

• אבי התחנך בגן חילוני, בגלל קרבתו של הגן לבית. בשל היותו הילד היחיד עם כיפה הוא זכה להדליק נרות חנוכה ולברך...

מתרגש

• כשחרות, ביתה השלישית של חנה, אחותו שתחי, נולדה הוא קיבל את שיחת הטלפון עם הבשורה. פתאום ראינו אותו עומד ודמעות של התרגשות זולגות מעיניו.

אהב ללמוד

• צימאון לדעת - אהב ללמוד מכל אדם, שמע קלטות בהן שיחות של רבנים, אהב לשמוע את שיעורו ההלכתי של הרב עובדיה יוסף מידי מוצ"ש, אהב ללמוד מספרים שונים - ישנים כחדשים בתחומים שונים ומגוונים.

• אחד הסימנים המובהקים להימצאו של אבי בבית היה הספרים הפזורים בכל רחבי הבית בחדרו, פינת האכל, בסלון ואפילו בית הכיסא (ספר הכנה לפסיכומטרי) גם שם אבי ניצל את הזמן...

ניצול זמן

• מעולם לא זכורה לנו סיטואציה בה אבי יושב בטל בחוסר מעש. אלא היותו עתיר עשייה ועיסוקים לא הותירו לנו זמן לשהות במחיצתו.

• אבי רכש ספרי קודש רבים אף במהדורת כיס כדי שיוכל לשאת אותם בקלות לכל מקום וללמוד מהם בדרכים.

• כשהיה צלצול טלפון בשעה מאוחרת היה ברור כי אבי על הקו משום שמרוב עשייה אף פעם הוא לא היה חש כיצד הזמן בורח לו.

שמחה

• במוצאי שבתות נהג לאחר ההבדלה לשים קלטת מוסיקה של חסידי ברסלב, היה מקפץ, ומרקד (וכמובן, עמידת ידיים) מתוך התלהבות של מצווה.

שלווה

• כל ההכנות לחתונה נעשו בשלווה וברוגע, קשה היה להאמין שאבי הוא החתן. ההזמנות הגיעו בשני גוונים שונים מה שבודאי היה מכעיס כל חתן אחר. את אבי זה בכלל לא

זיכרון לאבי - משפחה

הטריד ואף כשהעיטור על הברכונים לא יצא מדויק ואפשר היה לתבוע פיצוי על כך הוא סרב להתעסק בקטנות אלה.

- כחלק מן ההכנות לחתונה - בחירת תזמורת - אבי התעקש להזמין תזמורת מתחילה, שבהרכבה חברים מעתניאל, ניסיונות להניאו מצעד זה עלו בתוהו.
- אבי בלט מאוד בין בני המשפחה בשקט שלו, באורך רוח ובשלווה שקרנה ממנו. מעולם לא הרים קולו בכעס גם כשהיו מחלוקות ואי הסכמות תמיד ניסה להבהיר את עמדתו בנחת וברוגע.

אהבת האדם

- מעולם לא אמר דבר רע על אדם, אדרבה תמיד לימד זכות. היה מלא אהבה לבני אדם ולכן לא נקט עמדה שיפוטית ביחס לאף אחד.
- כמו כל בני הבית, זכה גם אבי לכינויים שונים וקיבלם בדיחות הדעת. אולם כינוי אחד שזיהה אותו עם דמות מסוימת מבני הקהילה הוא לא הסכים בשום אופן לקבל והפסיק לצחוק עמנו כשהיינו מזכירים אותו.

שמירת העיניים

- שמירת העיניים - יום אחד הסיע את אימא לקניון, פתאום אימא שמה לב שהוא מסתובב ללא משקפיים כשנשאל לפרש הדבר הסביר...
- כך גם נהג בחתונה בה המשתתפים לא היו לבושים בצנעה.
- על צג הפלאפון שלו היה כתוב "גאולה" ו"משיח עכשיו".
- כשהיה עובד בגינות, היה מקפיד לחזור הביתה לפחות חצי שעה לפני תפילת מנחה כדי להספיק להתרחץ ולהתארגן כראוי לתפילה ובוודאי כדי לא לפספס אותה. ובאמת לא זכור שהפסיד אי פעם תפילת מנחה...
- בכל ערב שבת וחג, גם שכבר היה חוזר הביתה לא ביטל לימוד תורה. כשהיה מסיים להסב עם המשפחה היה הולך לשיבת "המאקווה" ולומד עד השעות הקטנות של הלילה.
- לפני הקידוש, עד שכל המשפחה הייתה מתיישבת בשולחן הקפיד לא לדבר - אלא לקרוא משניות.
- אבי היה יושב בבית הכנסת ליד אביו. זכורה דבקתו בתפילה, ההקשבה בקריאת הפרשה והשקט במשך כל התפילה.

קרית אתא

סבלן וותרן. מנהיג את חבריו מתוכם.

בוחר בשלום ומשכין שלום.

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה.

גדולה וענוה משמשים בערבוביה.

אהוב ומאושר בכל עת. צדיק שעזב את העיר.

בדמו אנו חיים. חסרונו הוא חסרונונו.

ידיד ה'. יהי זכרו ברוך.

אבי

אמרו גדולים ממני שאדם ניכר בכוסו, כיסו וכעסו. אתה מעולם לא כעסת. תמיד חביב, תמיד מחייך. הייתה תקופה שהייתי פוגש בך כל פעם בדרך לבית הכנסת בערב שבת. תמיד נעצרת לידי, שאלת לשלומי, איך הלימודים, איך החיים, הבעת עניין אמיתי והקרנת עלי קצת מהשלווה והרוגע שאפפו אותך.

לא היה אדם עד היום שראיתי בו התגלמות הצדיקות יותר מאשר בך. ייצגת בשבילי אידיאל קיומי שלא רבים, אם בכלל, מגיעים אליו. זריז לעבוד וזריז למצוות צעדת ברחובות קריית אתא עם מכסחת דשא כדי לעבוד בגינות.

אדוני היושב ראש (כך היה הכינוי שלך מאז זכית בתפקיד בכיתה ח' כמדומני) שמור עלינו מלמעלה צדיק.

אזכור אותך תמיד

אמי קולג'וויץ

קשה לתאר את אבי בכמה שורות, אבל אני אנסה לאפיין אותו מהזווית האישית שלי. מההכרות שלי עם אבי עולות לי בראש שתי תכונות עיקריות: הראשונה, אושר וחיוך תמידי; אף פעם לא ראיתי את אבי בלי חיוך רחב על פניו. התכונה השנייה היא אהבת ארץ ישראל ואהבת הקרקע; אבי אהב לעבוד בגינות מגיל צעיר, למרות העבודה הקשה הוא תמיד היה מחייך. מדי יום שישו בשעות הראשונות של הבוקר הייתי מתעורר לקולות מכסחת הדשא מהגינה הסמוכה לי, דבר שהיה מטריד אותי לאחר שבוע ארוך ומעיף. הייתי מציץ מהחלון עם פרצוף כועס לראות מי מעיר אותי בשעה מוקדמת כל כך בבוקר, ואז הייתי רואה את אבי עובד במרץ והחיוך התמידי שמרוח לו על הפנים מחייך אלי ואומר לי בוקר טוב. למראה תמונה זאת כבר לא יכולתי לכעוס יותר, והפרצוף הכועס שלי התחיל לחייך שכן אבי הקרין תחושת אושר וביטחון שהייתה משפיעה על הסובבים אותו.

אבי היית חבר, דמות להשראה וחיקוי בכל תחום שבו עסקת והחלל שהותרת אחריו הינו גדול. ה' ינקום דמך.

אפי חאן

כברת דרך ארוכה עברתי ביחד עם אבי: הייתי חבר ילדות שלו ואחר-כך שותף לחדר בישיבת בני עקיבא כפר הרווא"ה. אבי היה חבר של כולם, אהוב על הבריות שבשמחה ובחיוך מושיט עזרה ומעודד.

אבי, ברגעים קשים ועצובים עודדת אותי תוך כדי שימוש בפתגמים ובחידודי הלשון שלך. כל חבריך ומכיריך זוכרים איך נעמדת על הידיים ושימחת חתן וכלה. אתה תמיד אמרת את דברי התורה בשבע ברכות של החבר'ה מהשבט מקרית אתא. זכורה לכולם אהבתך הגדולה לבני משפחתך. אני זוכר את הערבים שבילינו ביחד בכפר הרווא"ה - שבהם כל החבר'ה חוזרים ומשננים את סדר השמות במשפחתך; ואתה עומד מהצד מחייך, צוחק ומתקן את הטעויות. אבי נותר לנו רק ללמוד מהשמחה ומהביטחון שלך. תהי נשמתך צרורה בצרור החיים.

אוהב

אבי

"אבי אבי רכב ישראל ופרשיו"

אחד היה אבי

באחד נלקחה נשמתו

יושיענו זה מעיצבוננו וממעשה ידינו

אבי היה ואיננו

בחברתנו רצה הקב"ה

ישגיח מלמעלה עלינו

אבי שלנו אייכה

בהעלם אחד נלקחת

ירצה קרבנך כחטאת וכעולה

אנא רחום ברחמך הרבים

בנו בחרת ואותנו קדשת

יהא הקדוש מליץ יושר לנו

אחדים היינו חברים

בפתע פתאום נחסרנו כולנו

ירדה עלינו רוח עזובה

מתוך יומנו של אבי:

מעל כל ידיעה יש חוסר ידיעה

עד אין סוף.

זיכרון לאבי - קרית אתא

אך לתקווה גדולה היא לנו
בעוון הדור נשמתך רוממה
יה יושיעך מעצת מרגלים ועצה טובה תתן לנו

אמונת עיתנו לא נפלה
ביחד "השיבנו ונשובה"
יהיו לרצון אמרי פינו

ולגאולה שלימה נקווה בתפילותינו

אבי הי"ד ואני גדלנו יחד שנים רבות, מגן הילדים ועד לסיום הישיבה התיכונית בכפר הרוא"ה. אבי מאז ומעולם היה הדמות הכי שקטה והכי צנועה מצד אחד, ומצד שני, תמיד היה במרכז העשייה ובמרכז העניינים.

את אישיותו, לעניות דעתי, אפשר להגדיר כאיש של אמונה וביטחון. כאיש כזה תמיד אמר: "חבריה, קצת אמונה, יהיה בסדר". בכיתה ט' אבי היה בוועד מחזור; בכל תסבוכת שהחברים נכנסו אליה במבחנים, ביחסים בינינו וביחסים עם המורים, תמיד אבי היה שם כדי להרגיע, למצוא פיתרון ולהגיע לעמק השווה. תמיד יכולת לראות את אבי עומד עם היד על ראשו בתנועה חושבת ואומר: "חבריה, תנו רגע לחשוב, נמצא פיתרון", וכעבור כמה רגעים היה פיתרון עולה לאוויר. תחושת הביטחון שהשרה סביבו גרמה לכולנו ידיעה שאם אבי פה יהיה בסדר. אבי מעולם לא התגאה במעשיו ובהצלחותיו, למרות שהיו מרובות וגבוהות כל כך. אבי תמיד אהב לעבור לפני המבחנים בין החברים כאילו בשביל לשאול שאלות ובעצם עזר למתקשים. לי אישית זכור מבחן מאוד קשה במתמטיקה בתחילת כיתה י', שהרגשתי די חסר אונים כלפיו. אלמלא עזרתו של אבי (עזרה של מספר שעות) לא הייתי מצליח, וכמוני יכולים רבים לספר כזאת.

כמי שהכירו מקרית אתא אני יכול לומר עליו שכבוד הבריות היה אצלו קודש. תמיד יכולנו לראות את אבי סוחב סלים של נשים זקנות או עוזר לזקנים לשבת ולקום מסתם ספסל ברחוב. אבי היה (מעבר להיותו תלמיד חכם) גנן בבתיים של כמה וכמה משפחות בקרית אתא. אף פעם לא הספקתי להקדים לו שלום לשאול בשלומו; היה לו חיוך תמידי על פניו הזוהרות. אבי - אביהם של ישראל.

אבי - חברי, כאח לי, אהבתיך עד מאוד, וקשה הייתה עלי הפרידה הפתאומית והכואבת ממך. יודע אני שעכשיו מלמעלה אתה וכל צבא השמיים משגיחים עלינו, ואם ניתן לכם רגע לחשוב תמצאו כבר ביחד פיתרון למצבו של עם ישראל, ובזכותך, ובזכות כל הצדיקים, ישוב עם ישראל בתשובה שלימה.

חברך אוהבך

1971

המשנה באבות פרק ג משנה א אומרת :

עקביא בן מהללאל אומר :

"הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עברה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת? מטפה סרוחה. ולאן אתה הולך? למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון? לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא" מסתבר שביום פקודת האדם בבית דין של מעלה, עתיד האדם להשפט בשתי רמות. פעם אחת על הדין, ופעם שניה על החשבון. מהו הדין ומהו החשבון, ומה הפרש ביניהם? בפילוסופיה המודרנית ישנו קו ברור להתייחס אל האדם כאינדיבידואל לשפוט אותו רק על פי מעשיו ובמנותק מהחברה ומהכלל. על פי תפיסה זו אין לאדם זכות להתערב בחיי חברו, לבקר אותו על מעשיו, ולהעיר לו על דפוס התנהגותו. אין מקום ל "הוכח תוכיח את עמיתך", אדרבה "איש באמונתו יחיה". תפיסה זו עוצבה ונבנתה על ידי השכל האנושי.

התורה הקדושה מתייחסת אל האדם כיחיד בתוך כלל, כל אחד ואחד מושפע ומשפיע - מושפע מהחברה כולה ומשפיע לתוכה ממדותיו, ממעשיו ומדפוס התנהגותו. ומכאן הזכות של "הוכח תוכיח את עמיתך" כיון שמעשה חבריי משפיעים עלי במישרין. זכותי ואף חובתי להעיר לו ולהוכיח אותו ואדרבה, אם איני מוכיחו אני נושא עליו חטא כאמור: "הוכח תוכיח את עמיתך" ורק אז "ולא תשא עליו חטא", מרגע שהוכחת אותו אינך שותף עוד בחטאו, משמע אם אינך מוכיחו אתה שותף בחטאו. וכפסיקת רבותינו "כל ישראל ערביין זה לזה" - ערביין זה לזה ומעורבבין זה בזה, אנטיתזה לפילוסופיה האינדיבידואליסטית.

במלחמת יהושע בעי נפלו מישראל שלושים וששה איש, הקב"ה מסביר ליהושע את סיבת הכשלון: "חטא ישראל וגם לקחו מו החרם וגם עברו את בריתי אשר ציויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם כחשו וגם שמו בכליהם" (יהושע ז י"א)

חטא ישראל - משמע כל ישראל או לפחות רוב ישראל חטאו ואם כן ברור מפני מה כשלו ישראל במלחמתם. אולם לאחר שיהושע בודק את הדברים ולאחר שנעשה בירור בין כל שבטי ישראל מתברר שאחד ויחיד הוא שחטא: "ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלקי

זיכרון לאבי - קרית אתא

ישראל וכזאת וכזאת עשיתי" (שם כ') והשאלה ברורה: האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף? ועוד מפני מה תלה הקב"ה את האשמה בכלל ישראל "חטא ישראל"? התשובה לכך ברורה: התייחסות החברה היא שמאפשרת את חטא היחיד. חברה שמגנה מעשה גניבה בכל תוקף, בין אם גניבה רגילה ובין גניבת כל שהוא ממקום עבודה. בחברה כזו אין הגנב מוצא את התעוזה לגנוב. אבל בחברה שמעלימה עין מגניבות קטנות ממקום עבודה ומתבדחת מגניבות מבנקים וכיו"ב, חברה כזו מייצרת גנבים ונותנת להם את הרקע החברתי הנכון להיות גנבים של ממש, לפרוץ בתים ואפילו לבתי כנסת רח"ל. עכן לא היה מוצא את עזות הפנים לקחת מן החרם אילולא העריך שהחברה "מבינה" או לפחות "תעלים עין" ולכן הקב"ה קבע "חטא ישראל" כל ישראל.

האדם מושפע ומשפיע ולכן בכל מעשה הוא צריך לחשוב פעמיים: על עצם החטא שעליו הוא עתיד ליתן את הדין ועל ההשפעה השלילית שישפיע בחטאו על החברה ויגרור אחרים לעבירה, ועל זה הוא עתיד ליתן את החשבון כלומר מה נגרם ונגרר מחטאו.

וכך בצד החיובי, עשה אדם מצווה יקבל עליה שכר, זהו הדין, והשפעתו הטובה על החברה וגרירתה לעשיית מצוות זהו החשבון.

ביום שבת קודש היה ראובן מהלך בדרך לבית הכנסת, פגש בשמעון שהיה בדרכו לקולנוע. ראובן השפיע על שמעון ושכנעו לחדול מחלול שבת ולבוא עימו לבית הכנסת, ומאותה שבת התרגל שמעון בשמירת שבת

מתוך יומנו של אבי:

צריך שכל אדם ידע וישקול שמטבע ברייתו, יחיד הוא בעולם. ולעולם איש בחיים לא ידמה לו. לו היה מי ששווה - דומה לו, אז לא חפץ היה בקיומו שלו.

ושמר מנהגו בכל שבת ושבת. כעבור זמן נפטר ראובן מן העולם והגיע לבית דין של מעלה ופסקו את דינו לקבל שכר עבור כל שבת ושבת ששמר הוא עצמו ולאחר מכן פסקו את חשבונו לקבל שכר עבור כל שבת ושבת ששמר שמעון שהושפע ממנו. ולפי סך החשבון והדין נתנו לו את מקומו הראוי לו בגן עדן העליון. לאחר זמן כשהגיע ראש השנה, שוב זימנו את ראובן לדין בבית דין של מעלה. התפלא ראובן ותמה על מה ולמה, הרי מזה כמה חודשים שקבעו את דינו ואת שכרו ביום פטירתו ומאז לא עשה מצוות ולא עבירות, שהרי הוא בעולם האמת ומה נשתנה מאז שדנו אותו? ומשיבין אותו: אתה אמנם לא עשית מאומה מאז שדנו אותך ביום פטירתך, אבל שמעון שהוא המושפע ממך חי עדיין וממשיך בשמירת שבתות ועל כך וודאי מגיע לך תוספת שכר.

וזהו מה שאנו אומרים בתפילת ראש השנה "ספרי חיים ומתים לפניך היום נפתחים". ספרי חיים נפתחים בכל שנה ושנה שכן האדם חי ופעל במשך השנה וצריך ליתן את הדין על מעשיו אם לטוב או להפך. אולם ספרי מתים על מה ולמה הם נפתחים? והרי המת לא עשה במשך השנה מאומה, ועל מה שעשה קודם פטירתו, כבר נתן את הדין ביום פטירתו.

הוא שאמרנו. ביום פטירתו נגמר וסולק הדין. אולם, "החשבון" שלו, אלו שהושפעו ממנו, עדיין חיים וממשיכים לייצר עבורו זכויות או חובות, בכל שנה ושנה. ולכן פותחים את ספרי המתים בכל ראש השנה לסכם עבורם את "החשבון" שלהם.

הרב אבי סבאג הי"ד

הכרתי אותו מאז ילדותו, בבית הכנסת הייתי יושב לידו ממש. הרבה מידות טובות היו בו: חן וחסד, וארשת של יראת שמים נסוכה הייתה על פניו תדיר מימי ילדותו. אולם יותר מכל אני זוכר אותו כענוותן, פשוט ענוותן, צנוע ומעילי.

כשהבן שלי, שייבדל לחיים ארוכים, היה מתיישב במקום הקבוע של אבי הי"ד, וזה קרה לא מעט, אבי היה מתעלם, ומעולם לא העיר לו על כך אפילו ברמז, ולא נתן לי תחושת אי נוחות. ואפילו כשמיוזמתי הייתי מקים את בני, שייבדל לחיים ארוכים, אבי מעולם לא הסכים להתישב במקומו, ועמד על כך שבני - שהיה קטן ממנו בערך בשנים עשרה שנה - יחזור להתישב שם. הענווה שלו השפיעה על הסביבה, גם עלי.

אני חושב שכולנו - שהתפללנו איתו הננו חלק מה"חשבון" של אבי.

כשבשרו לי את הבשורה המרה על הרצחו של אבי הי"ד, נתחדש לי פשט במשנה לעיל. ידוע

העניין ומפורסם הדבר שאמרו רבותינו ז"ל שני בני אדם שחטאו באותו חטא, עשויים להיענש בעונש שאינו שווה. יהודי שהחזיק עצמו בעולם הזה לאדם חשוב, יש לבית דין של מעלה לטעום כנגדו: "ליהודי חשוב החזקת את עצמך, ויהודי חשוב כמוך יחטא בחטא כזה? לפי חשיבותך החטא גדול ועצום. וייענש בעונש גדול".

לעומתו, יהודי שהשפיל עצמו בעולם הזה, אפילו חטא בחטא גדול, עומדת לו שפלותו, לדון אותו כאדם פשוט. ולאדם פשוט ושפל, אין זה חטא נורא ומקילין עמו.

וזהו דין וחשבון: דין - עצם מעשה החטא. ובאיזו חומרה יש לשפוט את חטאו? זהו כבר החשבון. לפי החשיבות שעושה החטא החשיב עצמו בעולם הזה, ולזה רמזו רז"ל במסכת בבא מציעא פ"ה ע"ב: "מאי דתיב קטן וגדול שם הוא?... כל המקטין עצמו על דבר תורה בעוה"ז, נעשה גדול לעוה"ב".

בiodעו מכירו קאמינא

ידענא ביה בהרב אבי סבאג הי"ד

שהוא בבחינת קטן בעולם הזה

וגדול לעולם הבא

הכותב לעילוי נשמת המנוח הי"ד

הגהת רפאל מאה 160 קייט אהא

ישיבה תיכונית כפר הרוא"ה

במהלך שנותיו בישיבה אבי השכיל לנתב את משובת הנעורים לכוחות של
אחריות ומנהיגות בחברה ובלמודים

אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו

לזכרו של תלמידנו אבי סבאג הי"ד

בחיי של אדם ישנם רגעים שילוו אותו לעד ושאותם לעולם לא ישכח. אחד מהם היה הרגע בו הלמה בי הבשורה הנוראה על הרצחו של אבי סבאג הי"ד. ערב מועד הקרבת קרבן פסח. מעבר לתחושת האבל והצער, ישנה גם הרגשה שחלק מסוים בתוכי נחסר ממני. אותה פינה חמה בלב השמורה לכל אחד מתלמידי-בניי. גם כעת, לאחר כמה חודשים שבהם אבי איננו עמנו, הלב ממאן להאמין וקשה מאד להשלים עם המציאות המרה שעלי לכתוב דברי זיכרון על תלמיד יקר שלנו.

כאשר באים לספר על האחד והמיוחד שבחבורה, אין זה רק משום שיש רצון להנציח את זכרו, אלא גם, ובעיקר, כדי שאותם מעשים, הנהגות ודרך חיים אשר אפיינו את חיינו ומותו, ישמשו לכולנו כמגדלור מפיץ אור-תמיד ויאירו לנו את הדרך בה אנו שואפים לחנך ולגדל את תלמידינו-בנינו.

"שלושה שותפים הן באדם - הקב"ה, אביו ואמו" (קדושין ל ע"ב) - עם יציאתו של האדם לאוויר העולם וירידתו לעולם המעשה, אביו ואמו ממשיכים לגדלו ולחנכו, אך דומה שאת מקומו של השותף החשוב, הקב"ה, תופס בחרדת-קודש רבו, המלמדו ומחנכו לגדול בתורה, במצוות ובמידות. ואכן, מצאנו בעניין זה את דברי המשנה: "אבידת אביו ואבידת רבו - של רבו קודמת, שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלימדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (בבא מציעא פרק ב).

כמחנכו של אבי הי"ד - יחד עם שאר חבריו יבדלי"א - זכרתי בכל רגע את תפקידי: ללמדו תורה ולהביאו לחיי העולם הבא. אולם לא שיערתי עד כמה קרוב מועד בואו לחיי העולם הבא, לעולם שכולו טוב - בו זוכה נשמתו הטהורה לחיי נצח. זכיתי, במהלך שנות חיינו היפות של אבי, ללמוד איתו תורה. לא, אין כאן טעות, כי ללמד את אבי זה בעצם ללמוד איתו וממנו.

רוב התלמידים בתחילת דרכם בישיבה התיכונית ניכרים ומושכים את תשומת הלב במעשים ובהתנהגות הבאה לידי ביטוי קודם כל בצורה חיצונית ורק בהמשך, תוך כדי התבגרות, ולעיתים

מספר שנים לאחר סיום לימודיהם בשיבה, מפנימים את הערכים והמסרים עליהם גדלו והתחנכו.

אבי, כבר בימיו הראשונים כנער צעיר בכפר הרוא"ה, בלט דווקא ביופי הפנימי שהמיוחד שבו. תלמידים ומורים חדי-עין יכלו להבחין בעוצמה הפנימית הקורנת מתוכו אל כל הסובבים אותו. זכורה לי ישיבת מורים, אחת מיני רבות, בה מגיעים, לפי סדר הא"ב, אל שמו של אבי. המחנך מכריז: סבאג אבי, ואז התגובה הרגילה: כולם מחייכים בהנאה מתוך קורת רוח ומסכימים: אין מילים, אפשר להמשיך הלאה. אך לא! ראש הישיבה הרב נריה זצ"ל, אשר היה שותף קבוע לישיבות מורים ורמיי"ם, יחד עם יבדל"א הרב צוקרמן שליט"א, עוצר אותנו ומבקש: אנא, ספרו לנו עליו. והנה אנו מוצאים את עצמנו מתפעלים מאוסף מדהים של תכונות ומידות טובות הנמצאות כולן אצל בחור כל כך צעיר.

לאחר מותו דימיתי לעצמי כיצד בפמליה של מעלה נערכת מעין "ישיבת רמיי"ם". עירין קדישין ומלאכי עליון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר קוראים בשמו של הקדוש, אבי סבאג, בתוך שאר קדושי ישראל ומונים את מעלותיו ומידותיו הטהורות.

יושר ואמת: הוא אינו מחפש את דרך הישר, הוא כבר נמצא עליה, חי אותה ודואג שכל מה שהוא לומד, שומע ועושה מתאים לדרך האמת. חשבתני לעצמי לאחר מותו, כי לאבי, שכל חייו רדף את האמת, יש נחת רוח גדולה במקום בו הוא נמצא, בעולם האמת.

הליכה בדרך הישר ללא פניות באה לידי ביטוי לא רק ביחסיו עם חבריו ומוריו, אלא גם בדרך בה למד תורה. בכל יום, לאחר שהכנתי והעברתי את השיעור בכיתה, התברר לי כי יש צורך בהכנה נוספת עבור אבי. במהלך השיעור, השקט והשלווה שהיו אופפים אותו, בדרך כלל, מתחלפים בעוז וגבורה וללא משוא פנים הוא מתגבר כארי ללחום מלחמתה של תורה.

צניעות וענווה: ככל שהלך וגדל בתורה גדלו אצלו מידות הענווה והצניעות. אינו צועק על חבריו ומתייחס בכבוד והערכה למוריו ורבותיו. תכונות אלו הפכו אותו במהרה למנהיג טבעי של החבורה וחבר כבוד בקבוצה הנבחרת הנקראת "ועד שבט".

מבחינתנו המחנכים, לדעת שאבי מייצג את חבריו, יש בכך משום עדות לאיכות המיוחדת של החבורה כולה.

למרות שבדרך כלל הלמדנים שבחבורה ניכרים כקבוצה בפני עצמה, אבי היה מקובל על כולם ללא יוצא מן הכלל. בחכמתו ובמידותיו הטובות ידע לחבר בין הקצוות ולאורך כל השנים שימש כגורם מאחד ומגבש בין כל חברי שבטו, שבט "נחלה".

את יחסו המיוחד והמכבד להוריו הנפלאים, ניתן להסביר בכך שהוא חי תמיד בהכרה כי כמו שיש לכבד את הקב"ה, כך יש להתייחס אף לשני השותפים הנוספים.

עם תלמיד כמו אבי יכולנו לקיים בקלות ומתוך שמחה את דברי המשנה: "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" (אבות ד) ותוך כדי זה לראות כיצד הוא עצמו חי באופן מעשי את המשך דברי ר' אלעזר בן שמוע: "וכבוד חברך כמורא רבך", ובאופן טבעי, מתוך השאיפה לשלמות שהיתה בו,

זכינו לקבל מדי יום ביומו "הצגת תכלית" המבטאת את סופה של אותה משנה: "ומורא רבך כמורא שמים".

אבי הי"ד הוא אחד מתוך רבים, רבים מדי, שנהרגו על קידוש ה' בתקופה האחרונה. "ושמעתי שהיו אומרים: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים: הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן" (פסחים נ ע"א). זכה אבי ובעלות בסערה השמימה נתקיים בו מאמר זה בשלמותו. לעתים יכולנו להרגיש שאף בחייו קשה לעמוד במחיצתו. לא בגלל שחלילה לא היה נעים להיות לידו. להפך, היתה בכך נעימות מיוחדת. אולם השלמות שהיתה בו, הטהרה, העוצמה הפנימית המשולבת בעדינות אין קץ נתנו לעיתים את ההרגשה: איפה הוא ואיפה אנחנו...

"כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד" (ירמיהו לא, כ). אני נזכר באבי שבאג וכותב עליו, ודומה הדבר כאילו חשבת ודיברתי על כמה דמויות מיוחדות אשר התמזגו בצורה מופלאה באבי היקר, אבי היחיד והמיוחד אשר עם לכתו השאיר אותנו - הוריו, אלמנתו, אחיו, אחיותיו, רבותיו וחבריו עם חלל עצום שנפער לפתע, כאשר כולנו יודעים שאת החסרון הזה כל כך קשה, ואולי בלתי אפשרי למלא. בהעלותי בדמע את זכרו של תלמידנו, מנסה אני לשווא למצוא מילות ניוחמים לבני המשפחה אשר איבדו את היקר להם מכל והם אלה החשים בחסרונו בכל יום

מתוך יומנו של אבי:

כל אדם יעבוד עפ"י רצונותיו לא למדוד את עצמו עפ"י האחרים וביחס לאחרים, ליהנות ממה שאתה עושה, ניתן להגיע למדרגה - ליהנות מעצם העשייה הפרטית שלך - יצירה שלך זו בפירוש חירות.

ובכל שעה. אולם אנו מרגישים כי אור נשמתו מאיר את דרכנו באור יקרות ודמותו מהווה עבורנו עמוד-אש ההולך לפני המחנה. תלמיד אשר קידש שם שמים במותו, ולא פחות מכך, בחייו. הנהגותיו ודרך חייו מאירים את דרכנו החינוכית ותשמשה מופת ודוגמה לתלמידנו בעבר, בהווה ובעתיד. אולי למשפחתו היקרה ולחבריו הנאמנים יש בכך משום נחמה פורתא, לדעת שדמותו המיוחדת לא משתכחת אלא ממשיכה לחיות בלבנו ובלב תלמידיו לאורך ימים ושנים, שהרי במהלך חייו הקצרים בשנים, אך הארוכים במעשים, השאיר אחריו חברים ותלמידים רבים שבאורח חייהם והנהגתם התורנית מהווים זכרון חי לאבי היקר.

נסתרות דרכי הבורא מאתנו, ואין אשר ידע על מה ולמה נגזר עלינו להיפרד מתלמיד יקר ואהוב כמו אבי. "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה... אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (ברכות יז). שמא נתאוו להם אותם צדיקים קדושי עליון ללמוד בחברותא עם אבי בישיבה של מעלה...

תפילתנו ותקוותנו שאבי, אשר ידע ללמד זכות על כל אחד, יהיה מליץ טוב בעד משפחתו וחבריו ובעד כל עם ישראל.

גולות יב - אשרי האיש

תנחומינו הכנים לבני המשפחה, ואף אנו, משפחת ישיבת כפר הרוא"ה, נתנחם "ונשמח בדברי תלמוד תורתך".

"בילע המוות לנצח ומחה ה' א-להים דמעה מעל כל פנים"

129 ואחנכו לך אב! הפג 313 הולדת

באותו יום שנרצח אבי חזרתי הביתה בהלם בעקבות הגשת סיוע לפצועים בפיצוץ בלב ירושלים.

זכורני שקשה היה לי להירדם ומיד בחמש בבוקר מעירים אותי עם הבשורה שאבי שלנו נרצח בלילה.

לא רציתי להאמין לבשורה המרה, בתום תפילת שחרית נשאתי בליבי תפילה חרישית שמדובר כנראה בטעות ועוד רגע אפגוש את אבי חי וקיים.

לדאבוני, חלומי התנפץ ואכן הבשורה התאמתה.

זכיתי ללמוד עם אבי הי"ד ארבע שנים בישיבת בני עקיבא כפר הרוא"ה.

בנוסענו באוטובוס להלוויה, לירושלים, חלפנו באותם צמתי דרכים שבמשך שנים נסענו יחד.

על כל צומת ניתן לחבר אין ספור נושאים שדיברנו עליהם.

כשאבי מתעמק בנושא ומנתח אותו מכל זווית נופת צופים ידובבו שפתיו ואמרותיו.

קשה לי העובדה שאני כותב שורות אלו על אבי שהיה ואיננו.

קשה לי ובוודאי לכולם לעכל עובדת הלקחו מעימנו.

אבי, נער צעיר לימים מלא תבונה פנימית, תמיד חייכן, שופע הבזקי אור, חדור באמונה עמוקה שאותה מקרין לסובבים אותו.

חבר אמיתי, צנוע, אוהב את הבריות אך רץ לסייע לכל מבקש, שוקק שמחת חיים ובטחון

עצמי, תמיד חן נסוך על פניו ומעשיו רק חסד, בבחינת "עולם חסד ייבנה".

זכורני שמחתו שנבעה מכל הלב והתלהבותו בחתונות של החיברה. אבי במרכז מעגלי השמחה

שופע ובולט באמירת דברי תורה ומדרשים בכל שבע ברכות שערכנו.

לחתונה של החברים אורלי וירון עשינו מאמצים כבירים להגיע ישר מהמחנה משטח

האימונים, שנינו שימשנו כחובשים. מאובקים מעט, אולם מלאי שמחה להיות שותפים

ולהרבות שמחה בין החוגגים.

בטוחני שלמרות היותנו קרובים לאבי משך שנים, רק בודדים הכירו צדדים חיוביים נוספים

שאף אחד מאיתנו לא חש.

דמותו של אבי תישמר חזק בזיכרונו בעת מאבקינו היום יומי על ארץ אבותינו שיועדה לעם

ישראל.

זיכרון לאבי - ישיבה תיכונית כפר הרוא"ה

אסיים בפסוקי נעים זמירות ישראל, דוד המלך, פרק ק"ג:

"אנוש כחציר ימיו - כציץ השדה כן יציץ

כי רוח עברה בו ואיננו - ולא יכירנו עוד מקומו

וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו - וצדקתו לבני בנינים

לשמרי בריתו - ולזכרי פקודיו לעשותם"

ידידך בנפש

ישראל מואל (מוליק)

צבא

אבי לקח את הטירונות ואת הצבא בכלל בקלות ובשמחה.
החיוך שלו היה לשם דבר במחלקה.
חיוך שאמנם הצליח "לעצבן" הרבה מפקדים,
אבל לנו הם הפכו את 'התיזוזים' לחוויה משעשעת.

כל מפגש עם מציאות של חיים קשה לסיכום.

וכי ניתן לתמצת חיים לכדי מילים? וכי אפשר להקיף חיי אדם?

על אחת כמה וכמה קשה הדבר, כשאנו באים לדבר על אבי, שכל חייו הגשמיים היו בבחינת "מרכבה" לעוצמות הרוח העילאיות ששכנו בו.

זכות גדולה נפלה בחלקי "לבלות" במחיצתו של אבי. חוויות רבות עברנו יחד - בצבא ואחר כך בסתם ימים של חול.

דמות מופלאה! לא קוריוז! אלו מידות טרומיות! איזה סבר פנים יפות לכל אדם ואדם! העיניים הטובות שלו! העיניים האלה הניבטות בי גם ברגע זה... העיניים האלה שמדברות איתך, אך מסתכלות מעל לראשך...

כי אבי היה באמת מעל...

נדמה לי שאבי כאילו נאבק במגבלות החומר, כל מה שקשור בעולם הזה לדידו היה הכרח המציאות, כי כיסופיו האמיתיים היו אל הקודש, ליציאה אל המרחבים הרוחניים של עבודת ה'...

שמה תאמרו "אבל אבי אדם מעשי מאוד" - אמת! אכן אדם מעשי ומחשבתו פרקטית. לא אחת התלבט בין המשך לימודי התורה לבין רכישת מקצוע והשכלה כללית. "להתפרנס בכבוד" קרא לזה "ולא לידי הלוואתם", אך המגמה תמיד הייתה דבקות ועוד דבקות ברוח, בקדש... שכנה בו נשמה גדולה!

זכיתי ב"ה להיות אחד מחבריו - תלמידיו של אבי.

למדתי ממנו חכמת חיים, דרך ארץ ותורה.

למשל, סיפור שהיה -

באחת מתקופת חברותינו נהגנו שנינו ללוות טיולים. באחד הטיולים, בסיומו של יום, ישבנו בצוותא עם המטיילים - קשת רב-גונית של אנשים דתיים וחילוניים, צעירים ומבוגרים. השיחה נסבה על נושאים שונים. בין השאר הועלתה השאלה "האם לחיי החולין של הלא מאמינים יש איזשהו תוכן... ערך...?"

אני ביטלתי במחי יד את דרכם והטחתי ישירות שלדעתי חסר להם משהו בחיים. אבי ניסה תוך כדי שיחה להסות אותי... לפייס ולרכך את טענותי... אבל אחר כך בארבע עיניים אבי "שטף אותי כהוגן" - ובאופן הנחרץ ביותר טען בפני שלכל אדם, באשר הוא אדם, ועוד יהודי, יש ערכים... יש תכנים... גם לחילונים... אסור לבטל כך... זה לא יאה ולא נכון.

גולות יב - אשרי האיש

בימי הצבא היה אבי ה"ישיבה" שלי. ד' אמותיו היו קודש, קדושה, עבודת ד'. נדמה כי כולם נזקקו לו, אך הוא לא נזקק לאחרים, עצמאי, משפיע ומחנך. משנתו של אבי הייתה סדורה לו, רוצה לומר: ה"אני מאמין" שלו היה ברור ומוחלט.

לא פעם נפלו בינינו חילוקי דעות ביחס לעניינים שונים; כבר בעיצומו של דיון הבנתי שהאמת היא לצידו, שהוא צודק. מעולם לא הצלחתי לחדש לו... בכלל על אבי ניתן לומר: "ניכרים דברי אמת", כי כזה היה אבי: אמיתי, רציני, משקיען. לא מוותר לעצמו בשום תחום - מקימה בבוקר ועד קריאת שמע שעל המיטה.

זכורני - בתקופת המילואים האחרונה שלנו באזור שכס - מיד בהגיענו פנה אבי אל מפקדיו ובקש שיטילו עליו כמה שיותר משימות ומטלות. אבי רצה להשקיע, לתרום כמעט ללא מנוחה. פעם אף אמר לי שקצת הצטער על כך שלא יצא לו לשרת בחי"ר, להיות יותר קרבי, לצאת לקצונה.

היינו יחד הרבה. ברגעים הגדולים והמשמחים בחיי אבי כמוכן היה לצדי. השתדלתי גם אני לשהות במחיצתו, בשמחותיו ובסתם ימים של שגרה - בימי ה"קטנות".

עניין נוסף אשר אפיין את אבי הוא "מסירות נפש" - עשייה מעל ומעבר.

שלוש מדריגות בבניין התורה:

א. התלמוד והפוסקים - מראשונים ועד אחרונים.

ב. האמונה - מהי מגמת התורה, ואלו אידיאות היא מציבה בפנינו.

ג. מסירות נפש - חיי תורה תוך רצינות והתמדה.

מסופר על מרן ר' יוסף קארו זצ"ל זי"ע שבכל לילה בעת קריאת שמע על מיטתו היה, כביכול, מוסר נפשו על קידוש ד'. ה"מגיד" שהיה נגלה אליו תדיר הודיע שאכן כך מדרגתו בשמיים.

נלמד מכך, שמסירות נפש היא המדרגה העליונה בעבודת ד' הפרטית והכללית, והיא מורה

ומעידה על הכשרון הסגולי שחי וקיים באומה

הישראלית. זה לא חייב לקרות בסיטואציה הירואית

ולא ב"קולות וברקים", אלא תוך לימוד סוגיא או

אמירת קריאת שמע על המיטה מפי אדם בודד בחדרו.

אבי - חייו ומותו היו מסירות נפש וגוף על קידוש ד'.

עצם הימצאות מדרגה עליונה זו בקרב עם ישראל פועלת

את פעולתה בתוככי המציאות שלנו.

אבי! אבי! רכב ישראל ופרשיו! צר לי עליך אחי! כאח

היית לי, ידיד נפש...

מתוך יומנו של אבי:

"צהר תעשה לתיבה" - צוהר -

צרה.

"עת צרה היא ליעקב וממנה

ייושע"

איך נושעים מצרה? להפוך אותה

לצוהר וכך להסתכל על

המציאות. (כתר שם טוב)

זיכרון לאבי - צבא

כמה חכמה! כמה תבונה! כמה עומק בבחור כל כך צעיר...

"אי הלשון הממהרת להורות באמרי שפר, עתה לוחכת עפר..."

בכל מקום שהיית בו הן בצבא והן באזרחות הייתי שומע מילות השתאות מפי הסובבים אותך - מילות שנאמרו מאחורי גבך - "איזה אדם", "אבי, זה משהו משהו", "איזה חייל", "איזו אישיות".

יכולתי למלא דפים רבים על חברי הטוב! על אישיותו ועל הרושם הכביר שהותיר בי ... עוד כהנה וכהנה. חוששני שהעומס רוב המלל יביאו, חס ושלוס, לצמצום הדמות ... אסתפק בכך.

"חנון הביטה ממרומים, תשפוכת דם הצדיקים ותמצית דמם תראה בפרגודך והעבר כתמים, א-ל מלך יושב על כסא רחמים".

ד' יקום דמו

ת.נ.צ.ב.ה

א' י' י' י'

לא הצליחו למחוק לאבי את החיוך, אפילו בטירונות. החיוך התמידי סיבך אותו עם המפקדים. אני זוכר באחד המסדרים את הרס"פ (רב סמל פלוגתי) מוריד את אבי לשכיבות שמיכה, אולי בגלל חיוך במסדר, ואבי, תוך כדי התיזוז, מחייך חיוך רחב. הרס"פ צעק עליו: "סבאג, אתה מחייך לי?!" והתחיל לצחוק בעצמו; כדי להירגע הוא עמד עם הגב למחלקה וצחק עד שנרגע. צחקנו על כך שכולם כבר יודעים את המספר האישי שלו בעל-פה, כי בכל מסדר ביום חמישי אבי היה מתרומם ומדקלם: "טוראי אבי סבאג, מספר אישי 5241974", כדי לשמוע על ה"עבירה" השבועית שלו.

אבי אהב לחקות את המפקדים, ובקורס חובשים הצטיין במיוחד בחיקוי הסמל שלנו, להנאתנו...

א' י' י' י'

מכון הרצוג להכשרת מורים

לצד היכולת הטבעית לחנך, למד אבי לתואר ולתעודת הוראה רשמית במכון
באלון שבות. האדם, קודם לנושא הנלמד היה תמיד לנגד עיניו.
האדמה בה טייל במסגרת לימודיו רק הגדילה בו את אהבתו אליה ואל
מורשת העם. (עד הרגע האחרון, שישה ימים לפני שנרצח).

אבי היה תלמידי וידידי, מורי וחברי - כך בפשטות. אין כאן לשון מרחיבה המעניקה משמעות למוות באמצעות תוספת וחיזוק, ואין כאן לשון מליצית המגייסת סגנון מיוחד כדי להתמודד עם מר המוות. אלו העובדות, פשוט העובדות - תלמידי שהוא ידידי, מורי שהוא רעי. כל מה שחבוי בצירוף הזה - כל ההתייחסויות וכל היחסים - הכל מחובר ומקושר, הכל מקשה אחת. כך היה וכך יהיה, כך ייקשר בזיכרוני.

פורמלית, כשעמדתי בכיתה, ישב אבי מולי, ולכן על פי ההגדרות המקובלות היה תלמידי. אך מהן ההגדרות המקובלות לעומת אבי. הנה, משחשתי בגרוני, בטרם דיברתי דבר, יצא ללא הצהרות ושאלות והכין עבורי כוס תה. האין זו ידידות? הלא תמיד לימדונו כי ידידות ניכרת בפכים קטנים. וכך נהג גם בשיעורים הבאים, גם כשחלפו המיחושים. כוס תה הצטרפה לכוס תה, עד שהחילותי להתגעגע לכוס התה שלו (ועודני מתגעגע). כשיצא פעם למילואים מצאתי את כוס התה בזמנה ובמקומה. 'מעשה ניסים' תמהתי, 'הן אבי איננו!', 'אבל יש לו שלוחים הרבה' השיבוני, וכשבא אותו יום מר ונמהר ואבי איננו, דאג אחד מן השלוחים להביא לי את כוס התה של אבי והיא מהולה בדמעותיו. ומאותו היום כל כוס תה של תחילת שיעור כלענה היא בפי וכזיכרון בלבי.

מדרכו של עולם נחרטת בזיכרונו של אדם שיחתו האחרונה עם הנופל. משתקעת במוח ואיננה מרפה כתובעת המשך, כקוראת תיגר על אובדנו, כשיחה שאיננה מסתיימת לעד. שרתתי במילואים באדר תשס"ב, חודש שכונה בתקשורת 'מרץ האדום' או 'השחור' והיה בו לדאבון לב גם מזה וגם מזה, וההרגשה, בהתאם, צבועה באותם צבעים. בעידן הטלפון הנייד עומדים אנו, ואבי התקשר ונעם לי קולו. סברתי שביקש לדון עמי באיזו סוגייה פרשנית שעמדה אז על הפרק, אך הוא עסק בפרשנות אחרת. ביקש פשוט לפענח מה שלומי. פרשנות למצבי. רציתי להחליף עמו מילה או שתיים בדברי תורה, והשיחה נקטעה. נותרתי בלי דבר תורה, עם שיחה קטועה מבשרת רעות שעדיין לא חשתי בהן, ויחד עם זאת, עם זיכרונו של תלמיד שמכל הסוגיות שבעולם העסיקה אותו רק הסוגייה מה שלומי. תלמיד שהפך לידיד.

מתוך טיוטות של אבי:
 החופש הוא להיות איפה שרוצים
 ונהנים. - שיעור טוב במכון.

אינני חפץ כאן לעסוק בהיבט הרעיוני של יחינו. בעייה אקדיש לזאת עיון אחר. אני מבקש להיאחז בפכים הקטנים של היחסים האנושיים שהם הם המפעילים

הנמרצים של הזיכרון. לעתים הביא דבר בשמי, ובא להגיד לי דבר. רצה לשמחני, ושמחתי. רק לא הספקתי לבאר באוזניו שלא ציטוט דברי הוא ששימחני, אלא שהוא היה המצוטט. ביקש

להסב לי בכך קורת רוח, ולא הבין שהוא עצמו היה קורת הרוח. היה מוסר בידי טקסטים שונים כדרכם של תלמידים, ולא הספקתי לומר לו כמה גאוה חשתי שהפקיד בידי את הטקסט החשוב מכל - מכתביו לדפנה, תלמידתי גם היא. שם עיני בי להיות שליחו, שליח אהבתו, ומחמת שך, שליחו אשאר, להפיץ את תורתו שהרי היה תלמידי ומורי.

9"9 אק901 1101

הכרתי את אבי במשך שיעור ב' שלי בעתניאל;

אהבתי את אבי ולכן החלטתי לכתוב את הדברים הבאים.

אבי היה בחור מדהים. חוץ מהלימוד הרגיל בעתניאל, בו נפגשים לשלום-שלום, למדתי איתו

בשיעור תנ"ך של המכון. השיעור התנהל בצורה של

שאלות ותשובות; השאלות היו, כמובן, מאוד

אינטלגנטיות, התחושה שזרמה באוויר הייתה שמי

שמשותף ומצליח לפצח את השאלות ולענות, סימן הוא

שחכמתו מרובה. מתוך ההתעניינות האישית שלי

בחברה הסובבת, התבונתי וניסיתי לראות איך

מתמודדים שאר החבר'ה, עם הדרישה לחכמה שריחפה

באוויר.

מהרגשתי בשיעור ומהכרתי את אבי במשך מספר החודשים שהייתי בעתניאל אני חושב שאצלו

זה היה שונה. הוא אמנם התעניין מאוד בשיעור, סיכם, השתתף, אבל אצלו לא הרגשתי את

היצר לקפוץ ולענות. כשידע - ענה, וכשלא ידע - לא ענה. במשפט קטן זה טמון הכל.

אבי בא לשיעור ללמוד תורה, את היצר הוא השאיר בחוץ לקפוא בקור של עתניאל.

התורה שלו הייתה לשמה, לשם הידמות לד', ללכת בדרכיו. זו הייתה תורה שתחילתה הבנה,

עניינה הפנמה, וקיומה הוא היות האדם חסיד. בלימוד כזה "יהיה האדם, אדם".

במרץ שיעור ב' התגייסתי לצה"ל. מאז ראיתי את אבי אולי פעמיים, הפגישות היו חטופות אך

מאירות כתמיד. כאילו לא נפרדנו בכלל. האכפתיות והקרבה שלו ממש קרנו החוצה.

אבי אהב.

אבי אהב את לימוד התנ"ך ולכן לא היה לו עניין לחדש אלא לדעת.

אבי אהב את החבר'ה בשיעור ולכן לא היה לו עניין בתחרות כלשהי עימם.

אבי אהב בכל מקום ובכל זמן שנפגשתי איתו, בכל קשר ויחס שהיה לו עם הסובבים אותו.

אהבתי אותו, יהי זכרו ברוך ויהי זכרו עימנו לעד

1101 אק901

זיכרון לאבי - מכון הרצוג להכשרת מורים

מר וקציעה	נפש
וקשט וקלופה	נפש לאבי הי"ד
הרק היטב, היטב הרק	מערב יום הפפורים
והשרף נוטף מעצי הקטף	מרגעי דממת קדש
וקלבש הפהן מדו בד	מנקישת כתישה בעזרה
ושפתיו דוקבות תחינה:	(קמו שעון אורלוגין נוקש בבית סבא)
אנא השם,	מחרדת הדין
סער אל יחטפהו	מערגון מחילה
אל תבואהו הרעה	מכתפים מקעידות
וקפן מלא חפניו	קרצה נשמתן
ונסן לתוך הפך	דקה מן הדקה
והיה מהלך פהיכל	וקרט הצרי
ואין אדם יכול לעמד	וקמץ הצפון
	מעלה עשן כל שהוא

196 / תכנה

מתוך טיוטות של אבי:
מי שלא מתרגש מהוראה שישאר
בבית.

גולות יב - אשרי האיש

הכרתי את ר' אבי סבאג, ראשית כתלמיד בישיבת עתניאל במסגרת שיעורי לשון לפרחי-הוראה. כבר בשיעורים אלו נתגלה ר' אבי כאחראי מאוד בתיווך בין הלומדים וביני, כמורה. האחריות שנגעה לסדר של השיעורים: מי מהתלמידים הראשון בהעברת התנסויות לימודיות, כיצד תיראה כיתת הלימוד, סדרי הלימוד וכו'. בתפקידים אלו התגלה אבי כבחור איכותי השואף לשלמות.

על-כן כאשר ביקשתי מורה שיהיה מוכן להרים את התפקיד של מעין "רב בית-הספר", ברור היה לי מי היא הדמות. פניתי אליו והוא קיבל זאת בשמחה. הגיע לבית-הספר ונפגש עם התלמידים בכיתות שונות מתוך רצון להעניק וללמד. חלק מן התלמידים הצליחו ליצור איתו קשר מיוחד - קשר שהתפתח אחר כך ברצון שלהם ללמוד את המשניות במסכת בה עסק ר' אבי כאשר נרצח.

במשך השנה חזרה שוב אצל התלמידים הבקשה להקים פינה לזכרו באחד המסדרונות. בפינה זו ציינו התלמידים את זכרונותיהם מהשיעורים, ולמדו משניות לעילוי נשמתו. על אלה נאמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין"

שאלה קיואני. מנהל בית הספר חאצת

פר"ח

פר"ח

אי"ה בשנה הקרובה ארכז את

מסגרת פר"ח בישיבה.

לכל המעוניינים אנא המתנינו,

אי"ה אחרי החתונה נחל בעבודה.

אבי סבאג

אבי היה רכז פר"ח בשמו הרישמי.

אך בפועל "חנך" כל ילד באופן אישי.

הוא אהב כל ילד והם החזירו לו אהבה עוד בחייו.

ראשית, אני רוצה לספר מה זה אומר להיות רכז פרי"ח. בדרך כלל מה שעושים הרכזים בירושלים, הם נפגשים עם ילדים ועובדים בתאום עם בית הספר. מקבלים רשימות של ילדים, מראיינים ילד ילד, מכירים אותו, בודקים איזה חונך הוא רוצה, מה בדיוק הציפיות שלו מהחונכות. אחרי זה נפגשים עם הסטודנטים ועושים את ההתאמה בין החונך לילד. העבודה של אבי הייתה קצת יותר קשה מאשר העבודה של הרבה מהרכזים. אבי עבד עם כפר הנוער בבית-חגי. בדרך כלל אנחנו עובדים עם חברה בגיל יסודי, אבי עבד עם יותר מבוגרים - חטיבת ביניים, ואפילו חלק בגיל תיכון. הילדים בבית-חגי הם ילדים יותר קשים מהילדים הרגילים בפרי"ח, ילדים שהבעיות שלהם יותר גדולות, הצרכים שלהם יותר גדולים. אבי הגיע לבית-חגי ולמד להכיר כל ילד וילד, והקפיד לבדוק בדיוק מה מתאים לכל ילד ומה הצרכים שלו. אחר כך הגיע לחונכים בישיבה, לחברים שלו, וגייס אותם למטרה הזאת - שהם יוכלו לחונך את הילדים בבית-חגי ולקיים במשך השנה פעילויות מוצלחות.

מתוך יומנו של אבי:

היכולת להתבטל כלפי מה שנאמר היא היכולת לקבל מחשבות חדשות.

חשוב לי לציין עוד משהו. בתחילת השנה אנחנו דנים בפרי"ח אם כדאי שחונכים יהיו חברים של הרכזים. כשמגיע סטודנט לרכז, שהוא גם חבר שלו, עלולים להיווצר בעיות בפעילות בהמשך כי רכז לפעמים צריך

יותר להקפיד, צריך להיות יותר מנהל. אבי, לפי מה שאני ראיתי, הצליח למרות שכל החונכים הם חברים שלו, כולם למדו איתו בישיבה; בנעימות הוא הצליח להדריך לפי הצרכים של הילדים וגם לפעול בצורה טובה ונעימה עם החונכים שלו, חבריו.

השנה אבי הצליח להעלות את מספר החונכים בבית-חגי לארבעים ושניים חונכים, שזה למעלה מהכפלה של הפעילות; גם הישיבה נהנית מזה וגם הילדים מבית-חגי.

הרכזים בפרי"ח מורכבים מכל המגזרים שיש בעם ישראל ובמדינת ישראל: חילוניים ודתיים, מאמינים וכופרים, יהודים וערבים. אבי, עד כמה שהוא גר בעתניאל והיה חדור אמונה ולא מוותר על אף מצווה, מצא את הדרך ואת המסילות ללב של כל הרכזים. כל הרכזים מהסדנא, כל אחד הרגיש את החיבה ואת האהבה ואת הקשר לאבי, עם כל השונות ועם כל ההבדלים שהיו בינו לבין הרכזים האחרים בהשקפות עולם ובדעות. מצד שני - בלי לאבד כלום ממה שהיה הוא,

* הדברים המובאים להלן, הם ברובם תמליל מעובד של אזכרה שנערכה במנהלת פרי"ח בירושלים.

בלי לשנות את האישיות שלו, לוותר לעצמו. בדיוק כמו שהוא היה, הוא ידע גם להושיט את היד, ולפתוח את הלב, ולהתחבר עם שאר הרכזים בסדנא.

הפאק האוואגליא ראס הציולת אבי

אני רוצה להתייחס לשני דברים.

בית-חגי זה לא מקום כמו כל מקום אחר. ביקרתי שם לפני שנה, ואני זוכרת שאמרתי לרפאל, מנהל הפנימיה בבית-חגי, שאם לא היינו נכנסים לזה לפני כן, אני לא חושבת שהייתי נכנסת לכאן היום. מדובר בילדים עם צרכים מאוד מאוד מיוחדים. הסטודנטים החונכים עושים עבודת קודש. ישבתי עם אבי שבוע לפני שהוא נרצח (במסגרת שיחת חתך באמצע שנה). הוא הגדיר את המשימה שלו בבית-חגי כמשימה של אהבה. אני לא שמעתי אף פעם שום רכו לפניו, אני כמעט בטוחה שגם לא אחריו, שמסוגל להגדיר בצורה כל כך מדויקת עבודה של רכו פר"ח - כמו שהדבר נעשה בבית-חגי.

כמובן שמבחינתי כמנהלת מערכת אבי היה נכס בגלל שהוא הביא יופי של קבוצה. הוא גייס יופי של חונכים, הוא עשה יופי של עבודה. אנחנו שמענו רק תשבחות על העבודה שלו גם מהנערים, וגם מהמוסד. כשהוא תאר לי את הפעילות שנעשית במקום, היה לי קשה לדמיין שהייתה כזאת קפיצה אחרי מספר חודשים שהוא היה במקום. כל זאת הוא עשה בצנעה; כל השנה הנוכחות של אבי הייתה נוכחות של צנעה מוחלטת, של ענוה מוחלטת.

כמו שאמרתי, אבי הגדיר את המשימה שלו כמשימה של אהבה. הוא אמר שהוא מדבר על העבודה שהוא עושה כעבודה של אהבה. שהוא לא היה מסוגל להגדיר או לחפש דרך אחרת לעשות את העבודה. זאת ההנחיה שהוא נתן לחונכים, לנסות לאהוב את הילדים האלה. לבוא מהמקום הזה ולהצליח להגיע לילדים האלה - זאת משימה מאוד מאוד קשה.

אחת מהרכזות ספרה בערב של הרצח, ששבוע לפני הרצח הם היו ביחד בתחנה המרכזית. היא מספרת שהיא מאוד התעצבנה על איזה חונכת שנהגה לא יפה כלפי הילדה, או עשתה משהו שלא נראה לה. אבי אמר לה: את צריכה לבודד משהו אחד שאת אוהבת בה ועל זה לשים את הדגש. אני מבקשת מכולם שכשאנחנו זוכרים אותו, נזכור אותו דרך התמונה הזאת, כי אני חושבת

שזה הלימוד הכי יפה שהוא יכול להשאיר לנו. אני כל יום מתעצבנת על משהו. אם אי פעם אני אזכור, אפילו פעם אחת ביום, אני אזכור לקחת דבר אחד טוב שנמצא באדם השני ולשבת רק על זה, אני חושבת שעשיתי הרבה. ואת זה אני חייבת לאבי.

מתוך יומנו של אבי:

מי שמתחיל במדבר - השלבים
הבאים גם אם יש עצמיות זה
מתוך ביטול.

הדבר השני שאני רוצה לדבר עליו זה הצניעות של אבי. לאבי הייתה אפשרות ללכת לאיבוד מרוב שהוא היה צנוע. אנחנו באנו לשבעה והמשפחה בכלל לא ידעה מה הוא עשה בפרי"ח. הוא עשה פעולה מקסימה במעט מאוד זמן. זה דבר מאוד מאוד חשוב, זה מלמד על אישיות מאוד מעניינת. לאבי הייתה אפשרות ללכת לאיבוד כי הוא היה כל כך צנוע, יכולנו לאבד אותו, יכולנו לא לראות אותו, יכולנו לא לשמוע מה הוא עושה. אבל תמיד הייתה לו נוכחות בסדנאות, בקבוצות, בשיחה איתנו. כמעט לא היה אחד שלא זכר משהו ממנו כשביקשנו לזכור אותו. הכל הוא עשה בצניעות מקסימה, אני ככה מבקשת לזכור אותו.

יהודית יואל, מנהלת פרי"ח - אחוז יוסל'ס

בדרך כלל אני לא נוהג לדבר באירועים כאלה, אני מאוד מתרגש ומתקשה לדבר. מזלם של הנערים אצלנו לא שפר עליהם; הם נפלטו ממוסדות שונים והגיעו אלינו. האמון שאבי נתן בכל אחד וההיכרות שהוא הכיר את כל אחד היו דבר יוצא דופן. אנחנו עכשיו בימי ספירת העומר.

אם אדם שוכח לומר ברכה יום אחד הוא לא מפסיק את הספירה, אלא הוא ממשיך לספור בלי ברכה עד חג השבועות. מדוע? או שאתה מברך או שאתה לא סופר בכלל. זה מלמד אותנו שאדם, למרות שהוא לא שלם, למרות שהוא לא משלים את הכל עם הברכה, אסור לו להפסיק, הוא חייב להמשיך. כשאנחנו שוחחנו פעם בטלפון כשהוא היה במילואים, הוא שאל: "הכל שוטף? הכל זורם?"; אמרתי לו שגם כשאתה לא פה הכל רץ קדימה אבל יש בעיה אם ילד אחד. לפני שהוא הגיע הביתה ביום שישי הוא בא אלינו לראות את הילד, לסגור את המעגל הזה, ואחר כך להמשיך לביתו.

למילה אשרי בעברית אין לשון יחיד, אין אשר. כשרוצים לשבח מישהו, אין מילה ביחיד אשר, רק אשרי ברבים ואת זה אנחנו ראינו אצלו. אני רוצה להודות להורים שנתנו לנו ליהנות מהאוצר הזה לתקופה הזאת, אני רוצה להודות לדפנה שהמשיכה וממשיכה את דרכו כל כך במסירות. כשחיפשנו טפסים מסוימים, הכל היה מסודר, הכל במקום, כאילו אבי עדיין מצוי איתנו והוא מושיט לנו עזרה. זה המקום להודות לאבי על כל המסירות שלו, על כל האמונה שהוא נטע בילדים אצלנו בכפר. תהא נשמתו צרורה הצרור החיים.

מנאל הפנימיה בבית חג'י, פפאל הכרן

אבי תרם שעות רבות של עבודה כדי להקים את מועדון פרי"ח, ולדאוג שיהיה חונך לכל ילד בכפר. אני ושאר תלמידי הכפר ראינו את השקעתו המרובה והדאגה האמיתית שלו כדי שכל נער בכפר יצליח. בשיחות שהיו לי איתו אפשר היה להרגיש באהבה ובדאגה שלו. הוא תמיד דיבר בצורה נעימה ונוגעת ללב. תמיד דאג לשלומנו - גם כשלא פנינו אליו הוא פנה אלינו. אחד הדברים הבולטים שבו, הייתה הצניעות. הוא היה עדין נפש ודיבר בגובה העיניים. הוא לא ויתר לנו עד שהצליח לשכנע כל אחד מאיתנו, גם את הנערים העקשניים ביותר, לקבל חונך. במסיבת חנוכה שארגן לנו בעתניאל, הוא השקיע ודאג שהכל ילך כשורה. כחניכיו אנו משתתפים בצער הרב ובאבל הכבד של המשפחה.

ניון אנשה ויארי תלאיזי כפר תנוסר בית-חטי

פיגוע ירי בכביש בית חגי.

זעזוע

אתה כבר לא בחיים.

שיחזור מטורף של הלילה שלפני.

תמונות שעוד ניתן לתפוש בזיכרון

לאחוז בחוזקה.

הבזקים, רגעים

לחנות פיסות של מגע

לשמר פעימות של חיים.

והרי אתמול היית כאן

כל כך חי ונושם

ושיתפת, בנגיעה רכה

בתחושות של פחד.

היינו איתך שם, הרעדת ניס בלב.

ואז נקטע הכל.

כל החיים, העשייה, ההתלהבות

דברים שאבי כתב למי שלא
התקבל לחונכות בפרי"ח:
יש חיים אחרי הפרי"ח
לצערי, נכון לעכשיו לא תוכל
להצטרף כחונך בפרוייקט.
כפי שפרסמתי עדיפות ראשונה
ניתנה לבוגרי צבא, ובין היתר
ע"פ שיקול דעת.
שמע לי נצל את החופש והחירות
בינתיים!
יתכן ובהמשך יגדל מס' החונכים
(לא שכחתי אף אחד)
ואחזור אליך.
היה נעים להכיר - אבי

זיכרון לאבי - פר"ח

שבהם היית כה מלא.

אבי חסר לנו החיוך, השמחה,

ההומור שבו הצחקת אותנו

בפשטות הברורה מאליה.

איך צחקנו אז בסדנא ההיא

כששיחקת את תפקידו של החונך האדיש.

נכנסת לתפקיד.

תפקיד שהיה מנוגד לאופייך.

אנחנו, כקבוצה,

התייחסנו באדישות לסיפורים על חונכים

ואתה, הארת זווית מיוחדת

הוספת פן של רגישות

נפחת בהם חיים.

ואפשרות לדחוף אותנו הלאה,

קדימה, רחוק עד כמה שיוכל.

לתת לו קיום עצמי.

אבי נשאר עימנו זיכרון איתן

של אור :

אור טוב, אור גדול

שנגלה לנו בכל פעם שנכנסת לפר"ח

שהתעצם עם כל חיוך

שנדלק בעיניך, עת הזכרת אושרו של ילד

כנר אשר הואר מנר מאיר.

בשבילך פר"ח לא היה מקום עבודה בלבד

אלא חלק ממפעל חייך

חתירה לחסד בהידבקות אחר מידות

הבורא

תרומה לילדים, לנוער, ולהתיישבות.

פתח לגילוי הטוב שבאדם

עם מותך נדלק בליבנו נר זיכרון.

אור הנר עוד ינסוך על דרכינו

ויזכיר לנו משמעותן של שמחה

תקווה, אהבה ואמונה

תהא נשמתך צרורה בצרור החיים.

פכ"ז תש"ח

מתוך יומנו של אבי :

מי שלא חי את עברו נידון למות

מחדש.

עתניאל

הן כתלמיד והן כאברך, בשנתו האחרונה,
היה אבי חלק מנוף הישוב.
הקדים שלום וחיוך לכל אדם,
היה חבר לילד ומבוגר.
הישיבה היתה מענה לנפשו הצמאה לתורה.
לימוד התורה- מרכז חייו, ודרכיה- הם דרכיו.

עולם הישיבה והעולם שבחוץ שונים בתכלית.
בעוד בעולם הגדול "אחד אוכל את השני",
תמיד חושבים איך **אני** אסתדר, מחפשים קומבינות בלי סוף,
בעולם הישיבה (האידיאלי) יש ערך מרכזי המנחה את חייו- **התורה**,
ומתוכה וע"פ הדרכת רבותינו יש חשיבה כללית יותר על **כלל**
העם... כאן מתלהבים מלימוד טוב ומהתקשורת לבורא עולם,
עם עולם עשיר של מידות וערכים.

הלם אחזנו למשמע הידיעה המרה על הרצחו של חברי ר' אבי סבאג הי"ד. כשנודע לי האסון הנורא, הוצאתי את תמונתו מהאלבום והכנסתי למסגרת. מאז היא מוצבת בסלון, בין השופר, נרות השבת וגביעי הקידוש. מקום חדש יש לאבי בביתנו: בין כלי הקודש. ואכן, קדוש היה בחייו וקדוש היה במותו.

בשנה שעברה, זכיתי לעבוד עימו כתף אל כתף בהובלת שיעור אי. מאות שעות של חברותא, עשרות שיעורים שלימדנו כצוות, שיחות אל תוך הלילה על בעיה חינוכית ועוד.

מתוך יומנו של אבי:
 ישיבה - המעוז האחרון בו
 מדברים על אגו-טריפ.

אבי היה אדם איכותי בצורה לא רגילה. איכות זו, כמה פנים לה.

ראשית הלימוד; דרך המחשבה שלו, העיון, ההבנה והניתוח, היו הרבה למעלה מהרגיל. כאשר שקענו

בלימוד, היו הערותיו מפתיעות ומקוריות. עם נוסף לכך את יכולתו לעכל את החומר ולארגן אותו בצורה בהירה, נקבל את אשר היה: ר"מ, שלמרות גילו הצעיר, תלמידו אהבו אותו ואת דרכו בלימוד.

היחסים שטיפח בינו לבין הבחורים בשיעור, היו לנו נכס עצום. התנאי הראשון להצלחה בחינוך הוא להכיר לעומק את טיבן של הנפשות הפועלות. לאבי היה קשר מיוחד עם תלמידיו וחבריו: אישי, ישיר, עמוק ומבין. הוא התייחס לאנשים ביושר, בפשטות, בחיבה ובענווה; וכמים הפנים לפנים, קיבל מהם את אותו יחס. לכן דלתות ליבם היו פתוחות בפניו והוא יכל היה להעמיק ולהבין את נפש זולתו. טוב ליבו וענוותנותו, יצרו מצב, די נדיר בימינו, של אדם שאין לו אויבים. אלא רק חברים ואוהבים.

אבי היה בעל אופי טוב, המתחשב, הנושא-בעול בצורה כל כך פשוטה וטהורה. פעמים הרבה כאשר היה רואה שהשעה מתאחרת, היה אומר לי: "לך הביתה, יש לך משפחה, אני אגמור להכין את דף המקורות". והיה יושב עד השעות הקטנות של הלילה כדי להוציא דבר מושלם מתחת ידיו. ומה היה כל כך טוב במחוות האלה? העובדה שאבי לא נתן לי להרגיש שהוא עשה לי

טובה. בדרך הפשוטה בה אמר את הדברים, פטר אותי אבי מייסורי המצפון על כך שהוא עושה, בעצם, את העבודה שלי.

אין שיעור לאבדתינו, ועל אחת כמה וכמה בתקופה הקשה בה נמצא עם ישראל, שכל כך צריך בה אנשי אמונה, בעלי ביטחון ושקט פנימי כפי שהיו לאבי.

עצב, אבל ושכול, אינם מתאימים לאופיו של אבי. הוא היה חייכן, שמח, אופטימי, מלא חיים.

מלמעלה הוא מסתכל על דפנה, על הוריו, אחיו ואחיותיו; על משפחת עתניאל, על הישיבה, על כולנו; ובקול שרק מלאכים טהורים כמותו יכולים להשמיע, הוא לוחש בוודאי: אל תבכו, אל תעצרו, המשיכו הלאה, החיים חייבים להימשך ובשמחה.

אבל אבי, אתה צריך להבין אותנו, אנחנו לא יכולים לעבור כך סתם לסדר היום. קרה דבר נורא, אתה כבר לא איתנו. אני יודע שהמלאכים הטהורים חבשו את פצעיד ולא כואב לך יותר; אבל הפצעים שלנו פתוחים, אותם אף אחד לא חובש. לנו באמת נורא נורא כואב.

אנא תתפלל עלינו לפני כיסא הכבוד, שאתה כה קרוב אליו עכשיו. אחוז בו ואל תרפה. רבוננו של עולם יאמר לך שר' עקיבא מחכה לך, שחבריו מעשרת הרוגי מלכות כבר רוצים לחבק אותך, ששבעת בניה של חנה רוצים לפגוש אותך. אך אתה אחוז בכסא כבודו ואמור לו שאינך זו עד שריבונו של עולם מרפא את פצענו, עד שהוא מגדיל לעשות עמנו, וממלא שחוק פינו.

ובינתיים, אחי שלי, החיוך הטוב שלך ניבט אלי מבין כלי הקודש בביתי, ואין לי נחמה רק בכי מר.

"...והוא מצעק, אבי אבי, רכב ישראל ופרשיו. ולא ראהו עוד, ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים". (מלכים ב ב)

תרגום יו"ט 1960

מתוך יומנו של אבי:

מי שאוהב את א"י, א"י מחזירה לו אהבה.

הקשר ביני ובין אבי לא היה ממוסד, לא למדנו יחד, לא היינו באותו שיעור וכדו', אך אף על פי כן היה בינינו קשר.

ההרגשה הראשונה שלי לאחר הכאב האישי היא: עם ישראל הפסיד ר"מ מיוחד. שנה שעברה אבי עשה בכיתה שבה אני מלמד עבודה מעשית. למחרת הרצח כבר טלפנו אלי תלמידים לשאול אותי אם זה אותו אבי שבא ללמד אותם. אבי היה בכיתה רק לשבוע, ואף על פי כן נוצר קשר מיד, אישיותו השפיע מיד על התלמידים.

אבי היה חי, ונהנה מהחיים; זה היה נראה לי מעין שלימות של הכל, של הגשמיות והרוחניות, אך לא זה על חשבון זה.

הרגישות שלו היה דבר מיוחד במינו. ערב אחד הוא ראה אותי ושאל: "דני מה קרה?". אמרתי לו שיש משהו לא הגיוני בסוגיה; הוא אמר לי: "בוא נראה", אמרתי לו שתכל לו להיכנס לסוגיה, אבל אבי לא וויתר, לעזור עד הסוף, ובאמת, מהר מאוד עלה על הטעות שלי ואז הסוגיה התבהרה.

אבי ידע להסתכל קדימה,

אבי לקח את העבר ובנה את ההווה,

כמה חכמת חיים היא זו,

שזוכה לקחת את העבר, ולבנות את העתיד.

ל' ו' תשס"ו

אבי,

בטח כבר אמרו הכל. ספרו כמה טוב-לב היית, איזה בעל מידות נדיר היית, כמה חרוץ, שקדן ובעל דבקות במטרה היית. את זה כל מי שזכה להכירך יודע. אני רוצה להוסיף כמה דברים מנקודת המבט האישית שלי. בגלל אופי הקשר בינינו למדתי להכיר צד נוסף שלך, או ליתר דיוק, ביטוי נוסף של האישיות המדהימה שלך. למעלה משנה היינו 'חברותא עיון' ובתקופה זו התוודעתי לאדם בעל שילוב נדיר של שמחת חיים מדהימה מחד, ורצינות גמורה מאידך. השילוב הזה נראה אולי פשוט כשכותבים אותו על דף, אך הוא כל כך לא פשוט וטריוויאלי כאשר רואים אותו מתרחש במציאות. התלהבותך מהלימוד סחפה אותי ויחד צללנו לסוגיות הגמרא כמו גם לסוגיות החיים שמחוץ לדפיה. אני זוכר שניסיתי להדביקך בחריצות ובשקדנות שנראו לי אז כמשהו שגובל בעל-טבעי. למרות שפעמים רבות הייתי הרחק מאחוריך, מעולם לא נתת לי להרגיש שלא בנוח, והיום אני מבין שאת הצלחתי שלי בלימוד ניתן לזקוף בהרבה לזכותך בכך שפשוט לא הייתי יכול להרשות לעצמי לאכזב אותך.

אבל, את הדבר שאני הכי מעריך ואוהב בך למדתי להכיר רק לאחר שדרכינו נפרדו ואני מצאתי את מקומי בעולם ששונה מאד מעולמך. למרות השונות הגדולה בין השקפותינו ודרכי חיינו, לא הרפת מהקשר בינינו ופעמים רבות מצאת את הזמן להתקשר, לשאול איך הולך ולבוא לבקר.

ברגעים אלו, כשישבנו בסלון בדירתי ודברנו על הדברים הקטנים של החיים, כמו גם על סוגיות באמונה, התברר לי שאתה אדם שאוהב ללא תנאי, שגם אם דעתך שונה אתה מכבד את דעתי ומקבל אותי לתוך חייך כפי שאני. בדיעבד, כשאני חושב על התקופה שהייתי בעתניאל, אני

מתוך יומנו של אבי:
במקום שמפסיקה היצירה -
מתחילה ההתאבנות.

מבין שכבר אז היה אפשר לצפות שכך תנהג. אהבת האדם שבך הייתה גלויה לכל מי שרק הסתכל. וכמו שאז לא הייתה לי את הראיה הכוללת ולא אמרתי לך עד כמה אני אוהב ומעריך אותך, גם לאחר שדרכינו נפרדו לא אמרתי לך את זה. ועכשיו אני כותב לך את זה ורוצה להאמין שזה לא מאוחר מידי, ובאיזה שהוא מקום אתה קורא את זה. אני יודע שידעת את זה, אבל לפעמים המילים כל כך חשובות...

אני יודע שתמיד אתגעגע אליך ותמיד אוהב אותך, ושצלי בלב אתה תמיד תמשיך לחיות ולהיות איתי.

9/199

הפעם הראשונה בה נפגשתי עם אבי הייתה כשנודע לי שהוא יהיה החברותא המבוגרת שלי בלימודי הבקיאות בישיבה. למדנו ביחד מסכת כתובות עד גיוסו של אבי לצבא. במהלך הלימוד המשותף התרשמתי מנועם הליכותיו של אבי ומיכולת הניתוח והלימוד שלו. לאחר שחזרתי מהשרות הצבאי נעזרתי באבי כדי לחזור אל מהלך הלימודים בישיבה בצורה טובה. בנוסף סייע לי אבי בהחלטות לגבי לימודי במכון הרצוג כאשר שימש כרכז לימודי המכון בישיבה. בכל פעם שפניתי אליו בשאלה או בקשה נענית בחביבות ומאור פנים. בחודשים האחרונים לפני הרצחו זכיתי ללמוד עם אבי במספר שיעורים במכון וגם שם נהניתי רבות מחברתו. עם מותו של אבי אבד לי חבר ומדריך יקר. יהי זכרו ברוך.

198 אבי

למדתי בשיעור עם אבי עד הגיוס לצבא. ברצוני לספר מעשה קטן שמשום מה נחקק בזיכרוני מאבי.

היה איזה שהוא וויכוח שאני הייתי במרכזו, סערתי מאוד, כנראה שבנוסף לכך אמרתי גם דברים קשים. אינני זוכר סביב מה התנהל הוויכוח, כי כנראה זה לא היה כל כך חשוב; מה שכן חשוב הוא שלאחר מכן ניגש אלי אבי בעדינות וענווה, הכל-כך אופייניים לו, כאילו הוא פחות

זיכרון לאבי - עתניאל

ממני, ודיבר איתי כמה מילים פשוטות וקצרות. משהו כמו: "מה קורה אתך, מה העניינים?".
אולי אמר עוד משהו, ואולי אמר רק דברים ברוח זו ולא מילים אלו ממש.
הדברים שאמר לי אבי (או אולי רוח הדברים, הדרך בה הם נאמרו) הוציאו אותי מהבועה שלי,
והעמידו אותי בפרספקטיבה נכונה יותר, אמיתית יותר.

פ'ני ג'ינאאט

בחמש שנים האחרונות לא הייתי בישיבה אלא בצבא ובקיבוץ ולא יצא לי ללמוד הרבה; אבל כל פעם שהייתי בא לישיבה קצת להתחזק וללמוד היה לי חשוב לראות את אבי אפילו לא בשביל לדבר איתו, אלא רק בשביל לשמוע את השלום הארוך שלו מכל הלב, וזה היה מספיק לי. אני לא יודע למה אבל השלום הזה היה רק מחזק אותי ונותן לי הרגשה טובה וכוך.

פ'ני לייבוביץ

אָבִי -

הִנֵּה רָכַב אֶשׁ

וְסוֹסֵי אֶשׁ

וְאֵנִי מְצַעֵק

אָבִי אָבִי

רָכַב יִשְׂרָאֵל

תָּמִים כְּמוֹ חֲנוּךְ,

אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת

וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹכָה כְּאַהֲרֹן

וּמְקַבֵּל אֶת הַדִּין

כְּנַחֲוֹם אִישׁ גַּם זֶה

מתוך יומנו של אבי:

לתת אמון במישהו + ליצור קשר.

כרמת האמון, רמת הקשר.

"רבה אמונתך" הקב"ה נותן לנו חיים כל יום וסומך עלינו ואנו בכל זאת בוגדים רבות.

אָבֵל זֹ - אָבִי
אֵינָה לְטוֹבָה
וְכִמוּ קוֹל בְּתוֹךְ הַגֶּן
אֵיכָה?

חָכֵם
גִּיבּוֹר
עֶשֶׂיר
וּמְכוֹבָד

שְׁלוֹשָׁה כְּתָרִים הֵן
וְכֵתֵר שֵׁם טוֹב
עוֹלָה עַל גְּבִיהֶן.

יחזקאל

סיפורים

- פעם אחת (אני חושב שזה היה בשיעור ו') נשארנו מבין החבר'ה רק אבי ואני שבת. הייתה אז מעין התארגנות שבחורי ישיבה יאכלו אצל משפחות ביישוב - ואבי נרשם להתארגנות זו. כך נוצר מצב שאבי היה אמור לאכול אצל משפחה ביישוב ואז אני אשאר לבד מבין החבר'ה. כדי שאני לא אשאר לבד אבי, בסוף התפילה, עבר בין כמעט כל תלמידי הישיבה ושאל אם משהו מעוניין לאכול אצל משפחה ביישוב במקומו. הבעיה הייתה שההזמנה הייתה רק לבן אדם אחד, ולכן, כמעט אף אחד מתלמידי הישיבה לא רצה. בסופו של דבר לאחר עשרים דקות של חיפושים, נמצא משהו שקיבל הזמנה יותר "רחבה" למשפחה אחרת, ואז החלפנו הזמנות, ואבי ואני (ועוד משהו) הלכנו למשפחת אשר, ואותו תלמיד הלך למשפחה אחרת.
- שנה שעברה הייתי בא לישיבה רק יומיים בשבוע, ולכן, לפעמים יצא שלא נכנסתי לשיעורי הלכה של הרב שמואל. אז ביקשתי מאבי לקחת לי דפים (הרב שמואל היה מחלק דפי

זיכרון לאבי - עתניאל

סיכום בשיעור). כשהוא לקח לי דפים הוא היה כותב עליהם "דוד עזריאל המלך" ודברים כאלה כדי לשמח אותי.

- הרבה פעמים כשהזכרנו בלימוד את הרמב"ם, אז אבי היה עוצר את הלימוד ואומר: "הרמב"ם - אתה יודע מי היה הרמב"ם?", ואז מפליג בשבתו של הרמב"ם. (פעם אחת למדנו (אני לא זוכר באיזה הקשר) שכשלומודים דבריו של חכם מסוים צריך לראות אותו לנגד עיניו - ואז אבי אמר שזה מה שהוא עושה כשלומודים או מזכירים את הרמב"ם).
- ובאותו עניין, פעם דיברנו יהונתן, אבי ואני לאיזה תקופה היסטורית היינו רוצים לחזור, או איזו אישיות היסטורית היינו רוצים לפגוש. אבי אמר שהוא היה הכי רוצה לפגוש את הרמב"ם.
- כשלמדנו ספר "טהרת הבית" של הרב עובדיה במסגרת לימודי הלכות נדה (הספר מורכב מהלכה קצרה יחסית, ואחריה כמה עמודים של הערות) אז לפני שניגשנו להלכות הוא היה מסתכל בשמות של השו"תים הנידחים שהרב עובדיה מצטט בהערות והיה אומר: אתה יודע מי זה ה"קנמן בשם" למשל, אתה יודע מי זה ה"מור דרור" וכו', רק הרב עובדיה יודע ומכיר בעל פה את כולם.

918 סיא

- כשהיינו בשיעור אי האחיות הקטנות של אבי שלחו לו ציורים שציירו. אבי לקח את הציורים ותלה אותם במרכז החדר. הציורים האלו היו תלויים בחדר במשך כמה שנים (!).
- אבי היה מומחה לא קטן בנסיעה בטרמפים. זכור לי פעם שנסעתי איתו מעתניאל עד קרית-אתא, כקשר טרמפים (שאבי כמובן, עצר את רובם). נהגים שעוצרים טרמפים לא פעם מחפשים מישהו שידבר עימם, אבי היה מצליח לפתח שיחה בקלות ולהתחבב על הנהגים.
- בשיעור ד' ביום ירושלים, חיכינו לשאר הישיבה, שהייתה בסיור בירושלים, ברובע המוסלמי, לידינו שיחקו ילדים ערבים כדורגל. אבי ניצל את הקסם שלו והצטרף לילדים הערבים ושיחק איתם ביחד כדורגל.
- את העוגיות תוצרת בית שהביא מהבית, היה אבי שם במקום שלו בבית מדרש והיה מכבד, כמעט יום יום, את החברותות שלו.

סיא סיא

- זיכרוני האחרון מאבי, הוא מהשבוע האחרון של זמן-חורף: תכננתי לבוא למספר ימים בישיבה, והגעתי ביום ראשון. באותו יום, משום מה, כל החבר'ה הקרובים לי לא היו בישיבה וישבתי בצד ולמדתי. הרגשתי קצת עצוב על כך שאני לבד. אבי, שנראה לי נורא עסוק, פנה אלי וישב לדבר איתי לכמה דקות, ובסוף הזמין אותי לקפוץ אליהם הביתה במשך הלילה. אמרתי שאבוא יותר מאוחר. במהלך הלילה פתאום היה לי חשוב לסיים משהו ולא רציתי לעלות. אבי שכל כך דאג לכולם, התקשר אלי שוב בלילה והתעקש שאני אעלה בכל אופן, אך אני סרבתי ולא זכיתי...
• במהלך לימודי ההלכה, היה אבי מסמן כל מיני סימנים על דפי ההלכה של הרב שמואל, אחד מהם היה לצייר כתר מעל שמו של הרמב"ם שכל כך אהב...

יבואנתן מא"י

- אבי אמר לי לא פעם, "אתה לא יכול להבין אדם אחר, עד שלא תהיה בבית שלו". הוא המחיש זאת בסיפור על אדם אחד (כמובן שלא אמר לי מי הוא) שהתנהגותו הייתה תמוהה בעיניו, עד שיום אחד ביקר בבית שלו והכל התבהר לו. אבי אמר שברגע שאתה רואה איפה האדם גדל והתחנך, מי היו הוריו אחיו ואחיותיו, אתה יכול פתאום להבין את השוני וממילא לא לשפוט או לבקר אותו.

יחזקאל ספי

מתוך יומנו של אבי:
ביטחון תלוי באמונה, אמונה
אינה תלויה בביטחון...

תמונות



אבי בגן חובה



אבי מסיים לרופא



אבי והוראים



אבי והאחיינים שילת (ימין) ובנימין (שמאל)



אבי בצבא. מימין - חברו הטוב אורי



אורי בצבא



אבי בשיעור ד'



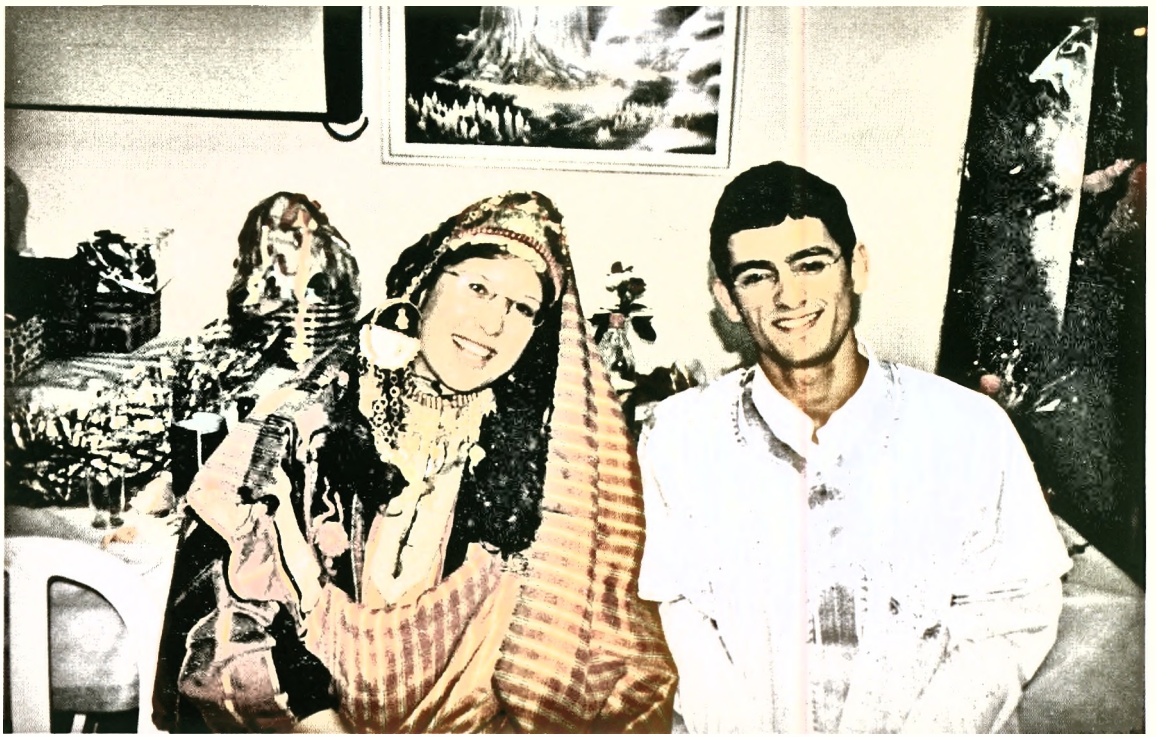
אבי וחברים בשיעור ה'



לימוד בחברותא עם דוד



אבי משמח חתן וכלה



דפנה ואבי באירוסיהם. ראש חודש אייר תשס"א



דפנה ואבי בטיול בעמק יזרעאל



דפנה ואבי נישאים
אור לכ"ב אלול תשס"א



אבי משמח את כלתו דפנה ביום חתונתם



משפחת סבאג המורחבת